

Anti-gifrapporten

De komende mediamaanden staan in het teken van de federale verkiezingen. Zoveel is ons al duidelijk gemaakt. Met veel geweld worden we ernaar toe gesleurd. We krijgen stilaan een karakterbeeld van de *warriors* in de arena: Guy "Popper" Verhofstadt, Yves "Bestuurder" Leterme, Johan "Rede" Vande Lanotte. We leren hun 'drive' kennen, hun 'tactisch vermogen', hun 'leiderschaps capaciteit'. Als er geen tsunami over ons land raast of als er geen kippen crisis uitbreekt, is het weinig waarschijnlijk dat we méér dan entertainmentpolitiek zullen krijgen: een politieke thriller. Over visies, plannen, beleid of toekomstscenario's zullen we niet veel horen. Tenzij natuurlijk als het gaat over "O deelbaar België".

De media bereiden de rechtstreekse verkiezing van de eerste minister voor. Daarbij zal kwistig, slordig en zelfs fout omgesprongen worden met cijfers en feiten. Daarbij zullen ook de publieke opinie en de stem van het middenveld genegeerd worden. Maar moderne verkiezingen zijn nu eenmaal politieke vulkanen. De informatielava wordt bloedheet geserveerd, spettert alle kanten uit, onvoorspelbaar waar ze neerkomt, laag boven laag, om ten slotte te verharden tot nieuwe aarde. Ondertussen worden giftige dampen uitgestoten. Zij maken het bewerken van die nieuwe grond zoal niet onmogelijk, dan toch zeker gevaarlijk en onaangenaam. Deze giftige rook die ieders realiteitszin (en zeker van zij die dicht bij de kolkende massa vertoeven) aantast, is dan misschien wel een essentieel stofdeeltje van moderne politiek, het helpt niet om tot modern beleid te komen. Politiek, als die opgesloten blijft in de politieke arena, gaat over machtsverwerving en -uitoefening *tout court*. Zoals de Amerikaanse sterjournalist James Reston al waarschuwde ten tijde van Nixons Vietnam-avonturen: "Politiek is gebaseerd op de onverschilligheid van de meerderheid". Men herinnere zich hoe president Nixon omging met macht, media en publieke meerderheid. Politiek – op die manier bedreven – resulteert niet in goed beleid. We zitten niet in Amerika en zeker niet onder Nixon, maar ook bij ons bestaat het gevaar dat de moderne politiek, in samenspraak met de media, de publieke meerderheid ziet als

Moderne verkiezingen zijn nu eenmaal politieke vulkanen.

een wingewest, een te bewerken markt of een te negeren stille opinie. Daarom mag politiek niet het primaat hebben. Politiek wordt pas echt de kunst om beleid te maken indien ze een samenspel aanvaardt met een actieve publieke opinie. Om Restons uitspraak te parafraseren: "Beleid is goede politiek die de meerderheid niet onverschillig laat". Daarom zijn er instellingen en organisaties nodig die vragen blijven stellen, die de *facts and figures* leveren, die analyses maken, die kritiek kunnen geven, die alternatieven kunnen formuleren. Op die manier krijgen we de zo noodzakelijke anti-gifstof die de vulkaansmog kan zuiveren.

Kritische doorlichtingen

De volgende maanden zal *De gids op maatschappelijk gebied* 'anti-gifrapporten' produceren. Het worden kritische doorlichtingen - persoonlijke evaluaties van betrokkenen uit de Christelijke Arbeidersbeweging en het ruimere middenveld - van een aantal grote federale bevoegdheidssterreinen. We vertrekken telkens van de basisvraag: staan we er op het beleidsdomein in kwestie nu beter en sterker voor dan, pakweg, vijf jaar geleden? Wat zijn de oorzaken van een en ander? Wat zijn wegen tot verandering en verbetering? Het anti-gif van deze rapporten wordt op homeopathische wijze samengesteld door telkens terug te grijpen naar het regeerakkoord (belofte maakt schuld!), de reacties op het gevoerde beleid in het betrokken maatschappelijk middenveld (zij die het beleefden) en de internationale normen die aangaande het beleidsdomein in voege zijn (een spiegel).

Geen rapporten zonder punten. Ieder anti-gifrapport zal ook een balans opmaken. Hoe beter het gevoerde beleid, hoe minder krachtig het anti-gif zal zijn. Maar, we weten allemaal: zachte heelmeeesters maken stinkende wonden. Als federale beleidsdomeinen zoals begroting, financiën, energie, gezondheidszorg, veiligheid, werkgelegenheid, defensie of internationale samenwerking niet de beloofde en gewenste resultaten hebben opgeleverd zal *De gids op maatschappelijk gebied* het ook zwart op wit brengen. Streng maar rechtvaardig.

De anti-gifrapporten van *De gids* viseren geen individuele politici of partijen. Hoewel zij een belangrijke stempel op het beleid kunnen drukken, zijn de ministers en hun partij niet het alfa en omega van een beleid. Ze zijn spelers van een ruimer team dat een spel speelt waarvan bepaalde regels ook vastliggen, door bestaande wetten (en gewoonten!), Europese richtlijnen of internationale verdragen. Maar ook daar mogen wel eens vragen over gesteld worden.

En we weten natuurlijk ook dat de kwaliteit van het overheidsbeleid niet alleen afhangt van de kwaliteit van het beleid van de regerende coalitie. Ook de kwaliteit van de publieke diensten en de (on)partijdigheid van administratie en justitie spelen een bepalende rol. In de scores die het Wereld Economisch Forum hierover opmaakt staat België wat deze dimensie betreft op de twaalfde plaats van de vijftien onderzochte Europese landen. De Leuvense onderzoekers Steven Van Roosbroek en Wouter Van Dooren, die tientallen internationale scoreborden doornamen, concluderen dat België een middenmoter is in bestuurlijke rangschikkingen. Dat is volgens hen allicht voor een groot

De ant-gifrapporten van *De gids* viseren geen individuele politici of partijen.

deel te wijten aan het imago-probleem dat de Belgische overheden hadden in de jaren '90. Op basis van de nu voorhanden zijnde gegevens durven ze niet te besluiten dat er ook een objectief probleem is met de slagkracht van de Belgische overheden.

Fair play

We willen ook fair zijn en het 'acquis' van ons land voor ogen houden. De index die de Verenigde Naties opstelt met betrekking tot de menselijke ontwikkeling meet de kwaliteit van het leven in de landen van de wereld. Daarbij wordt gekeken naar de levensverwachting, het kennisniveau en de levensstandaard. België staat trots op een dertiende plaats. Met de verbeterde methode die het Wereld Economisch Forum gebruikt om de competitiviteit van landen te meten komen we in 2005 en 2006 op de twintigste plaats. Ook wat de gelijkheid in onze samenleving betreft, staan we (nog) op een behoorlijke dertigste plaats. Maar hoe zit het met de Belgische solidariteitsmechanismen waar we zo fier op zijn? Volgens het *Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting* neemt het aantal armen steeds toe en groeit ook de kloof tussen de netto inkomens van de armsten en de rijksten. Ook durven we ons steeds minder op de borst kloppen als we kijken naar onze internationale solidariteit. De gerespecteerde

Amerikaanse *think-thank Centre for Global Development* plaatst ons op de vijftiende plaats van de groep van 21 rijkste landen als het gaat om onze betrokkenheid bij internationale ontwikkeling. Een zwakke score, vooral omdat we nog steeds veel wapens exporteren naar arme en ondemocratische landen, weinig bijdragen tot internationale vredes machten en humanitaire interventies en gierig zijn als het gaat om investeringen in onderzoek en ontwikkeling die globale problemen kunnen oplossen.

De anti-gifrapporten kunnen helpen zorgen voor kritische reflectie over wat geweest is en wat komen zal. Ze kunnen eten en drinken geven aan het steeds opnieuw beloofde 'deugdelijk bestuur'. Al weten we natuurlijk dat "Louter deugd zorgt er niet voor dat naties in pracht leven. Zij die een Gouden Tijdperk Willen laten herleven, moeten net zo openstaan Voor eikels als voor eerlijkheid" (Bernard Mandeville, 2 april 1705).

| Koen Meesters |

Het rapport "fiscaal beleid" is vooral het rapport van Didier Reynders. Ongeveer vier jaar geleden begon Didier Reynders immers aan een tweede ambtstermijn als minister van financiën. De eerste vier jaar waren stormachtig geweest, maar de meeste objectieve waarnemers moesten het toch erkennen: er was iets veranderd op financiën. De hervormingen van de personenbelasting en de vennootschapsbelasting hadden plaatsgevonden. Op enkele - weliswaar niet kleine - categorieën na (de werklozen en nieuwe bruggepensioneerden) had men de personenbelasting geïndividualiseerd. De hervorming van financiën was gelanceerd, de staatssecretaris voor o.a. fiscale fraude - Alain Zenner - had indruk gemaakt.

Fiscaal beleid

Fiscaal beleid-t ons niet in bekoring

Maar wat daarna? Alain Zenner begon niet aan zijn tweede ambtstermijn. Hij werd vervangen door Hervé Jamar, *coming man* binnen de MR. Didier Reynders bleef op post als minister van financiën, maar werd ook partijvoorzitter.

Regeerakkoord

In het regeerakkoord stonden enkele fiscale bepalingen, die we met bijzondere aandacht gelezen hebben. De belangrijkste is - in een notendop - de fiscale druk, die op mensen en bedrijven woog, (verder) terug te schroeven. Daarvoor moest het huidige meerjarenplan ter hervorming en verlaging van de personen- en vennootschapsbelasting integraal uitgevoerd worden. Nadien kon er een nieuw meerjarenplan worden ingevoerd, dat tot doel had de belasting op arbeid verder te verlagen en het fiscaal stelsel verder te vereenvoudigen. Voorts kondigde men aan dat de hypothecaire belas-

“

Indien de taken en functies niet adequaat worden verdeeld, heeft het geen zin om de aangifte sneller en mooier te verpakken.

tingaftrek zou worden hervormd en gewijzigd, en de fiscale aftrek voor kinderopvang uitgebreid tot de leeftijd van twaalf jaar. Die leeftijd zou ook gelden voor de belastingvrije som voor kinderen, waarvoor geen oppaskosten werden ingebracht. De belastingbrief zou vereenvoudigd worden en een maximum aan vooraf ingevulde gegevens bevatten. Fiscale fraude zou opnieuw worden aangepakt.

Realisaties

Men begon de tweede ronde met een structurele handicap. De personenbelasting was hervormd, niet weinig geholpen door de grote budgettaire ruimte die beschikbaar was. Bv. het hervormen van de belastingschalen? Eénendertig miljard frank ...

Geen probleem in 2001 – wel een probleem in 2005. Maar de belastinghervorming was doorgevoerd. Dat werd zeer letterlijk genomen. Het heeft zelfs binnen het generatiepact bloed zweet en tranen gekost om de fiscale discriminatie voor nieuwe brugpensioenen (na 2004) ongedaan te maken. Naar een invoering van de individualisatie voor werklozen, zodat zij ook van de belastingvermindering zouden kunnen gebruik maken, had men al helemaal geen oren.

In die personenbelasting werden enkele specifieke beloftes gemaakt. In de eerste plaats

praten we dan over de uitbreiding van de fiscale leeftijd voor de aftrek van de kosten voor opvang van kinderen tot twaalf jaar. Dit werd uitgevoerd, zonder de belastingvrije som aan te passen voor kinderen, waarvoor er geen gebruik wordt gemaakt van opvang. Die verhoging was echter symptomatisch voor de gezinsfiscaliteit in deze regeerperiode.

Run uw gezin als bedrijf(je)

Kunt u nog volgen? Probeer alvast. U hebt kinderen. Kinderen kosten geld, dat mag iedereen weten. De regering wil u daarin tegemoet komen, zo blijkt uit het regeerakkoord. Op zich: toe te juichen. De kosten voor opvang van kinderen zijn op dit moment aftrekbaar op uw belastingbrief tot de leeftijd van twaalf jaar.

Alleen kindercrèches en voor- of naschoolse kinderopvang? Neen, ook opvang tijdens jeugdkampen, sportkampen enz. Zelfs opvang in internaten is fiscaal aftrekbaar. Vinden we dat slecht? Neen, maar wel een beetje overdreven. Voor kinderopvang op zich zijn we ervan overtuigd dat de maatregel gezinnen helpt om gezin en arbeid te combineren. Men moet niet verwonderd zijn als men een scoutleider gebogen ziet over zijn aangiften en het niet meer ziet zitten. Zij moeten nu namelijk attesten afleveren voor hun kampen. Het is maar de

Koen Meesters

is licentiaat in de rechten en werkt op de studiedienst van het ACV, waar hij ondermeer het thema fiscaliteit opvolgt.

vraag of dit thuishoort in de fiscaliteit. Kan men een jeugdkamp niet subsidiëren? Het zou alvast veel effectiever en minder omslachtig zijn.

“

Naar een invoering van de individualisatie voor werklozen, zodat zij ook van de belastingvermindering zouden kunnen gebruik maken, had men helemaal geen oren.

Vindt u dit omslachtig? Wacht dan maar tot het moment dat uw kind gaat werken als jobstudent. Dan zal u kunnen merken dat hij belastingen moet betalen vanaf 6040 euro inkomsten. Maar binnen deze regeerperiode besliste men dat het kind bij u niet meer ten laste is wanneer het 2660 euro nettobestaansmiddelen op een jaar verdient, behalve als hij een studentencontract heeft, dan worden de eerste 2210 euro van die inkomsten niet meegerekend om na te gaan of men nog fiscaal ten laste is. Maar wat indien er twee soorten inkomsten zijn: uit een studentencontract en zonder studentencontract? We raden u aan het doen en laten van uw kroost goed na te gaan. Vreemde gevolgen zijn steeds mogelijk.

Dat men in het regeerakkoord beloofd heeft de belastingvrije som voor kinderen tot twaalf jaar eveneens te verhogen, is men vergeten. Het lijkt meer gepast om de gezinsfiscaliteit interessanter te maken voor de lagere inkomens. Alleszins moeten steeds voldoende overheidsmiddelen worden besteed voor kinderopvang en gezinsondersteunende diensten. Maar het verzoenen van gezin en arbeid is een probleem dat het fiscale ver overstijgt.

Aangifte

De vereenvoudiging van de belastingbrief is een tweede actieterrein. Daar zouden we eigenlijk heel kort over kunnen zijn: het gaat niet goed.

Voor aanslagjaar 2004 werd de aangifte in de personenbelasting grondig gewijzigd. We hebben dat op velerlei wijze gemerkt. In de volksmond had men het over het zogenaamde lottoformulier. Van het oude formulier, dat al een tijdje bestond, is men toen voor de aangifte volledig afgestapt.

Nu wou men de aangifte via een scanningsformulier verzorgen. Eenvoudiger maakt de overheid het hiermee niet. Een dergelijke maatregel heeft natuurlijk wel tijd nodig, maar met een blik over de grenzen, bv. Nederland, hadden sommige problemen kunnen vermeden worden. Het Belgische formulier is namelijk moeilijker te hanteren dan zijn Nederlandse equivalent.

De verwerking moet eerst gemoderniseerd worden vooraleer de aangifte zijn belang kan krijgen. Naar ons aanvoelen heeft men met deze modernisering de kar voor het paard gespannen. Indien de taken en functies niet adequaat worden verdeeld, heeft het geen zin om de aangifte sneller en mooier te verpakken.

Daarnaast blijft het nog steeds aandoenlijk om zien dat de administratie kosten noch moeite spaart om die moderne aangifte te creëren, maar dat ze daarbij vergeet dat ze al over een reeks gegevens beschikt, die ze nu eigenlijk aan haar belastingplichtige moet vragen.

Men kan zich de fundamentele vraag stellen waar de logica zit indien je moet invullen hoeveel kinderen ten laste zijn, zelfs hoeveel een loontrekkende verdient, indien zijn/haar fiches al apart ter kennisgeving aan de administratie werden doorgegeven. Het regeerakkoord beloofde trouwens dat dit maximaal zou afgebouwd worden.

Hypothecaire aftrek (hervorming van intrestaftrek en bouwsparen)

Deze maatregel heeft men aangekondigd en onverkort uitgevoerd. Dat is alleszins niet vanzelfsprekend. Maar in dit geval heeft men eindelijk iets essentieels begrepen. Door een bundeling van aftrekken kun je het effect krijgen dat een fiscale aftrek eindelijk tegemoet komt aan de minder goeude inkomens, en daardoor een groter stimulerend effect ontstaat. Is dit wat men met het invoeren van een fiscale aftrek wil bekomen? Dat hopen we maar. Dit is een voorbeeld van fiscale hervorming dat best navolging krijgt. Nu is het nog vaak zo dat fiscale aftrekken door hogere inkomens én meer gebruikt worden én er een groter effect genereren.

Lastenverlagingen

De fiscale hervormingen uit de regering Verhofstadt I bleken verworven te zijn. Op zich en op het vlak van koopkracht, continuïteit van het stelsel en vertrouwen in de wetgever zijn we daar niet ontevreden voor. Maar het kalf ligt ergens anders gebonden. Er werden genoeg ballonnetjes opgelaten om een nieuwe algemene fiscale hervorming in te voeren. Maar de middelen lieten daartoe nooit de

gevraagde ruimte. Een begroting in evenwicht en de financiering van andere beloofde maat-

“

Door een bundeling van aftrekken kun je het effect krijgen dat een fiscale aftrek eindelijk tegemoet komt aan de minder goeude inkomens, en daardoor een groter stimulerend effect ontstaat. Dit is een voorbeeld van fiscale hervorming dat best navolging krijgt.

regelen legden een grote financiële last op de te besteden marge.

Toch zijn enkele lineaire maatregelen (vb. de jobkorting) in de personenbelasting (een ingreep in de beroepskosten), en sommige meer specifieke (lastenverlaging ploegenarbeid, overuren...) uitgevoerd. In de vennootschapsbelasting is er vooral sprake van de notionele intrest. Dit vormt de kern van het probleem. Op basis van het eigen vermogen zal vanaf aanslagjaar 2007 ieder bedrijf in de vennootschapsbelasting een fictieve kost kunnen aftrekken. Goed nieuws voor de bedrijven? Misschien, maar het verhaal is ingewikkelder dan dat. Deze maatregel werd voorgesteld om de allang verguisde coördinatiecentra te vervangen.

Maar nu krijg je een maatregel in de vennootschapsbelasting die de schatkist veel geld kost, en, naar onze mening, weinig garanties biedt om (1) bedrijven te laten investeren in België, (2) nieuwe bedrijven aan te trekken en (3) voldoende inkomsten voor de staat te garanderen. Verscheidene fiscalisten hebben er ondertussen al voor gewaarschuwd dat dit systeem niet vrij van misbruiken is.

Zal deze maatregel efficiënt zijn om investeringen aan te trekken en een rechtvaardigere belasting op kapitaal te garanderen? Helaas, vrezen we, is het antwoord tweemaal neen. Een simpele berekening leert dat de bedrijven, waar

de belastingdruk het meest zakt, eerder de kleintjes zijn en niet de grote. Men heeft daar naast de voorwaarde dat het geïnvesteerde materiaal een periode in het bedrijf moet blijven in extremis geschrapt. Conclusie: de grotere, arbeidsintensieve bedrijven gaan hier over het algemeen minder voordeel uit halen, de financiële intensieve bedrijven kunnen dit wel.

Een (kleine) geruststelling nochtans: voorlopig ziet het ernaar uit dat de notionele intrestaf trek niet méér zal kosten dan begroot. Helaas is dat maar een voorspelling, maar we vrezen het ergste. En er werd al zeshonderd miljoen euro begroot...

In de personenbelasting ligt het verhaal een beetje anders. Universele lastenverlagingen kunnen te verantwoord zijn om consumptie aan te wakkeren (jobkorting) of gericht de competitiviteit te versterken (ploegenarbeid...). Voor fiscale amnestie lijkt dit – zowel op economisch vlak (consumptie), als op ethisch vlak (belastingontduiking) – niet acceptabel. De vraag is hier: welke visie wil men eigenlijk op fiscaal gebied ontwikkelen? Een duidelijke visie op de toekomst van de fiscaliteit of op een gecoördineerde belasting op inkomsten werd niet geuit. Dat kan beter.

“

De maatschappelijke kost van het ondergraven en het niet-belasten van het kapitaal uit vermogen is enorm, en wordt in hoofdzaak op de arbeidskost verhaald.

Verdeling van lasten raakt kant noch wal

Macro-economisch is het relatieve aandeel van het inkomen uit arbeid t.a.v. het totale inkomen van onze economie opnieuw aanzienlijk gedaald, en zijn

de overige inkomsten (bv. uit kapitaal) en meerwaarden steeds belangrijker geworden. Welke gevolgen heeft dat voor de overheidsfinanciën? Belastingen worden door iedereen betaald, maar de koek is ongelijk verdeeld. Arbeidsinkomens worden zwaar belast.

Daarnaast staat bijvoorbeeld de belasting op vermogen, en het verschil in gradatie is vrij opvallend. De vermogensbelasting brengt hier net iets meer op dan 1 % van het nationale inkomen (BBP)⁽¹⁾. België zit daarmee ver onder het Europees gemiddelde van 2 %⁽²⁾. De maatschappelijke kost van het ondergraven en het niet-belasten van dat kapitaal is enorm, en wordt in hoofdzaak op de arbeidskost verhaald.

We hebben al heel wat voorbeelden gezien van voorkeurbehandelingen van vermogens, maar het laatste pakkende voorbeeld was de al eerder genoemde fiscale amnestie. Zwarte kapitalen, die door de achterpoort naar het buitenland werden versast om betaling van belastingen te vermijden, werden door de grote voordeur terug naar België gehaald. De eigenaars moesten op die gelden veel minder belastingen betalen dan wanneer deze kapitalen in België waren gebleven. Ondanks het feit

dat iedere politiek verantwoordelijke bij hoog en bij laag beweerde dat het een éénmalige operatie zou worden, zijn we nu al aan een tweede fiscale amnestie toe.

Geef de keizer wat de keizer toekomt...

Men maakte tegelijk de belofte om de fiscale fraude te bestrijden. Alle ramingen geven aan dat in die zwarte zone nog verschrikkelijk veel geld omgaat. Voor de tweede regeerperiode op rij is een regeringscommissaris aangesteld ter bestrijding van de fiscale fraude en ter vereenvoudiging van de fiscale procedure aangesteld. Er zijn grote initiatieven geweest, én plannen. Men heeft geprobeerd om een continu beleid te voeren. Maar we kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat het een verhaal van vallen en opstaan is, van de bluts en de buil.

Er zijn onmiskenbaar goeie acties geweest. Men heeft de strijd met de kasgeldvennootschappen aangebonden. Dat zijn constructies die, via het opzetten van een bouwwerk van vennootschappen, de fiscus voor veel geld kan oplechten. Daarnaast heeft men geprobeerd met knipperlichten en de kruising van gegevensbanken een gerichte controle mogelijk te maken. Dat was niet zo vanzelfsprekend, maar de eerste resultaten, en de beperkte gegevens waar we over beschikken, lijken positief. Ook onderzoeken bij tandartsen en telefoonwinkels zijn zonder meer succesvol.

Daarnaast heeft men veel gewerkt met wat we "preventie" kunnen noemen. Als men akkoorden sluit met beroepsgroepen en een *ruling-machine* (een manier om afspraken te maken met de fiscus) opzet, dan blijft de vraag of men zich wel echt met de hoofdzaak – fraudebestrijding – wil bezighouden? Vergelijk het met een winkel. Het uitstalraam, het contact met de burger, lijkt grondig te vernieuwen. Maar de winkel zelf, de administratie en de reglementering, hebben veel minder weerklank gevonden. Alles moet bespreekbaar zijn. Het is maar te hopen dat een fraudeur daardoor wordt afgeschrikt, als er geen slagkrachtige controle tegenover staat.

Laten we eerlijk zijn: de interventies van staatssecretaris Jamar zullen de geschiedenis niet ingaan, en zeker niet voor de resultaten in de breedte. Een klein succes wordt geboekt,

maar er zijn nog geen onweerlegbare positieve cijfers bovengedreven. Het bijna irritante vertrouwen in autoregulering kan maar werken, als er transparante regels voor bestaan. En wat de controle betreft: de problemen zijn er gigantisch, zoals bij de hele administratie.

Nu is fiscale controle op zich een instrument, niets

meer. Het al dan niet uitvoeren van een fiscale controle zal de meeste mensen er niet van weerhouden om correct hun belastingen te betalen. Maar we zien dat het aantal controles over het algemeen afneemt. In sommige regio's is de kans op controle bijna onbestaande. En

“

Maar we zien dat het aantal controles over het algemeen afneemt: in sommige regio's is de kans op controle bijna onbestaande. En een dergelijke kleine pakkans zal de fraudeur zelf een gevoel van *laissez-faire, laissez-passer* geven.

een dergelijke kleine pakkans zal de fraudeur zelf een gevoel van *laissez-faire, laissez-passer* geven. Het Rekenhof heeft in 2005 een vernietigend advies geschreven o. a. over de toestand van de opsporingsdiensten, waar we later op terugkomen.

Minister Reynders geeft telkens aan dat de controle goed werkt omdat de inkomsten hoog zijn. Maar zo werkt het niet: de inkomsten van de staat komen niet noodzakelijk uit de controle.

Als de voorheffing meer en meer de inkomsten van de Staat gaat bepalen, betekent dit niet dat de controle efficiënt werkt. Die voorheffingen worden immers vooraf gestort en zijn niet noodzakelijk correct. Controle gebeurt achteraf, en zal ervoor zorgen dat de *juiste* belastingen worden betaald. Niettemin blijft het feit dat een controle voor de controleurs allemaal een moeilijke oefening wordt. Er zijn aanzetten naar vereenvoudiging, maar de uitwerking is nog niet wat het zou moeten zijn.

Er werd in het begin van de regeerperiode vooropgesteld dat de fiscus zou gaan werken met een enig dossier van de belastingplichtige. Alle gegevens, die nodig zijn voor een correcte aangifte, zouden gebundeld worden per belastingplichtige. Dit zou alvast een zeer grote vooruitgang zijn in de controle. Maar op die vooruitgang moeten we blijkbaar nog een tijdje wachten.

Er is nog veel werk aan de winkel, aangezien de fraude steeds internationaler wordt en de strijd moet gevoerd worden met belastingparadijzen etc.

Maar onze instrumenten lijken niet klaar, en substantiële verbetering is er niet.

Een lichtpuntje: effecten aan toonder zullen

verdwijnen tussen 2008 en 2013. Ook de plannen om de fiscus en gerecht nauwer samen te laten werken kunnen helpen. Maar de uitvoering van die maatregelen is ten vroegste voor de volgende regeerperiode, alleszins ruim te laat voor dit rapport.

“

Reorganisatie na reorganisatie bij financiën, met als enig resultaat: desorganisatie.

Het probleem stelde zich nogmaals toen duidelijk werd dat de belastinginkomsten voor 2006 door foutieve aanslagen met maar liefst € 883 miljoen werden overschat.

En de administratie?

Eufemistisch uitgedrukt gaat het niet zo goed met deze fiscale administratie. Het Rekenhof haalde begin verleden jaar ook uit naar de administratie die de belastingaangifte van burgers en ondernemingen controleert. In de audit praat men van fundamentele problemen⁽³⁾. De integratie van de opsporingsambtenaren van de directe belastingen en die van de btw is problematisch verlopen. De opsporingsambtenaren zijn te oud en niet opgeleid.

Maar het kan nog gekker. Dit jaar hebben we zelfs meegemaakt dat men in de kranten kwam vertellen dat er zoveel problemen zijn met de nieuwe *informaticatools*, dat aangiften nauwelijks nog worden gecontroleerd. Drie duizend aangiften werden verstuurd zonder dat men rekening hield met het maximum van de forfaitaire beroepskosten. Zulke zaken zijn surrealistisch voor iemand die het leest, maar helaas bittere ernst voor de personen die er werken⁽⁴⁾. Het probleem stelde zich nogmaals

toen duidelijk werd dat de belastinginkomsten voor 2006 door foutieve aanslagen met maar liefst € 883 miljoen werden overschat.

Reorganisatie na reorganisatie bij financiën, met als enig resultaat: desorganisatie. Laatste spelletje in de rij is het afbouwen van de structuren binnen de organisatie. Vroeger moest je een reeks examens doen om aan de top bij financiën te komen. Binnenkort is een benoeming voldoende. Voorwaar een revolutie bij een zo strak georganiseerd (en in principe apolitiek) korps als financiën.

De minister doet alsof er geen vuiltje aan de lucht is. Voor alle *insiders* is het duidelijk dat men nu moet stoppen met de spelletjes rond de administratie: geen mirakelmannen of mirakeloplossingen. Maar een goed geleide administratie die de problemen kan aanpakken en efficiënt een systeem doet draaien dat fraudeurs ontmaskert en ieder de belastingen doet betalen die men zou moeten betalen.

AANBEVELING

Over visie kan men discussiëren en ideologie staat daar nooit los van. Maar wat veel waarnemers wel stoorde, los van het ideologisch perspectief, is het hoge aantal onduidelijkheden in de communicatie en een resem onbeantwoorde vragen. Als men daar (aanzienlijk) meer energie aan had besteed, was dit rapport waarschijnlijk veel positiever en zeker korter geweest.

Besluit

- Navolgen regeerakkoord : voldoende tot goed.
- Communicatie naar de *stakeholders* : matig en vaak zeer onwillig.
- Beheer van de fiscus : zwaar onvoldoende.
- Visie : beperkt.
- Verwarring zaaien : onderscheiding.
- Fraudebestrijding : mag het een beetje meer zijn ?

1) Vermogensbelastingen zijn hier voornamelijk successierechten, schenkingsrechten en registratierechten.

2) OECD, Revenue statistics.

3) www.rekenhof.be

4) *HLN*, 14 februari 2006

Het federaal vrijwilligersbeleid: kan en moet beter!

| Eva Hambach |

Bij het aantreden van de federale regering werd een 66 pagina tellend regeerakkoord voorgesteld. Eén klein zinnetje beloofde dat de regering een specifiek statuut zou uitwerken voor het vrijwilligerswerk. De wet is er. Ze is sinds 1 januari 2007 van kracht.

Maar volstaat dit om de federale regering een goede evaluatie te geven voor de geleverde prestaties? Ik denk het niet. Beleidswerk mag en moet kritisch beoordeeld worden, en in dit rapport maak ik een balans op van goede en minder goede punten van de verwezenlijkingen van de federale ministers op het vlak van het vrijwilligersbeleid.

Het vrijwilligersbeleid beschouw ik in deze context ruimer dan enkel het 'afleveren van een wet'. Het gaat namelijk ook over het 'vrijwilligersvriendelijk karakter' van maatregelen en de werking van de Hoge Raad voor Vrijwilligers.

De vrijwilligerswet

De wet omtrent de rechten van de vrijwilliger is er met horten en stoten geraakt. Ze werd meerdere keren gewijzigd en is dan stapsgewijze in voege getreden. Ze is nu volledig van kracht sinds 1 januari 2007. Het feit dat de wet tot stand gekomen is – echter niet enkel, en zeker niet in eerste orde – een verdienste van de federale regering. Het federaal parlement leverde het werk, democratische meerderheid en oppositie tezamen. Parlementsleden heb-

Eva Hambach

is directeur van het Vlaams Steunpunt
Vrijwilligerswerk vzw.

Ze heeft reeds verschillende teksten over het
vrijwilligerswerk gepubliceerd. Eva is licentiaat in
de Politieke Wetenschappen. Dit artikel vertolkt
haar persoonlijk standpunt.

ben gediscussieerd, zich in de problematiek verdiept en kritiek geogst vanuit het werkveld. Het is dankzij de vasthoudendheid en in dialoog met de verschillende groepen uit het werkveld met diezelfde handvol parlementsleden dat er een regeling is gekomen.

Voor de uitvoeringsbesluiten lag de bal in het kamp van de ministers en/of staatssecretarissen. Het moet gezegd, een aantal van de uitvoeringsbesluiten werd op tijd genomen en lagen in de lijn van wat de wetgever zelf wilde. Ik denk aan de uitvoeringsbesluiten m.b.t. het principe dat ook mensen met een vervangingsinkomen een kostenvergoeding kunnen ontvangen zonder dat dit een negatieve impact heeft op hun uitkering, de besluiten in verband met de versoepeling van de administratieve procedure waar werklozen en bruggepensioneerden doorheen moeten alvorens ze zich in het vrijwilligerswerk kunnen engageren. Ook de strikte toepassing van het arbeidsrecht is geschrapd, waardoor de vrijwilligersorganisaties niet teveel aan banden worden gelegd. Maar strikt juridisch gezien blijft op dit vlak de toestand zoals hij is: er blijft toch nog wat onzekerheid hangen.

Een punt dat bijvoorbeeld vaak 'vergeten' wordt, is de problematiek van vreemdelingen en vrijwilligerswerk. De wet belooft wat dat betreft een uitvoeringsbesluit (artikel 9 § 2) maar daar is tot op vandaag niets over uitgewerkt. Het gevolg is dat er heel wat vragen komen van organisaties die vreemdelingen willen inschakelen: mag het of mag het niet, en dat organisaties die voordien uit principe

vreemdelingen wilden inschakelen, nu veel voorzichtiger te werk moeten gaan. De vrijwilligerswet beloofde hier een oplossing, maar in realiteit blijven we op onze honger zitten.

Voor een aantal uitvoeringsbesluiten mogen we dus zeker geen negatief oordeel vellen. De praktijk zal aantonen wat er nog bijgeschaafd moet worden. En waarschijnlijk zullen we achteraf nog veranderingen kunnen voorstellen. Het werkveld zal met de nodige alertheid eventuele moeilijkheden en pijnpunten aanstippen en voorstellen tot verbetering doorgeven.

“

Een punt dat bijvoorbeeld vaak 'vergeten' wordt, is de problematiek van vreemdelingen en vrijwilligerswerk. De vrijwilligerswet beloofde hier een oplossing, maar in realiteit blijven we op onze honger zitten.

Zo zien we nu al dat een duidelijk en consequent gebruik van de gehanteerde terminologie belangrijk is. De overheid zélf zal herinnerd moeten worden aan het bestaan van de wet. De RVA-fiches omtrent het vrijwilligerswerk vermelden bijvoorbeeld dat men zich ook kan engageren (onder strikte voorwaarden) ten aanzien van individuen. Maar deze informatie strookt niet met de definitie van de wet. Evenmin als het beschouwen van kostenvergoedingen als inkomsten.

Deze 'kleinere' aandachtspunten worden

voortdurend signaleerd vanuit de organisaties. Op dit ogenblik beschikken we gelukkig over voldoende kanalen om deze punten aan te kaarten, via parlementsleden, administraties, de Hoge Raad voor Vrijwilligers en andere organisaties.

We krijgen echter een totaal ander verhaal als we terugblikken op de ontwikkeling van de uitvoeringsbesluiten omtrent de verzekeringen. Daar is heel wat kritiek op te geven, maar we beperken ons tot de voornaamste.

“

Concrete overheidsinformatie hebben we nog niet gezien. Niet verwonderlijk: er was geen budget voorzien.

Eenzijds zijn er in de wet veranderingen ingevoerd onder druk van de federale regering – of beter gezegd, de bevoegde federale minister Verwilghen, en de verzekeringslobby? – om de aansprakelijkheids- en verzekeringsregeling in de wet te herformuleren. Die herformulering, moeten we eerlijk toegeven, was nodig omdat de wetgever bij een eerste wijziging van de wet (via de zogenaamde programmawet – december 2005) iets te slordig was, waardoor de regeling te verwarrend werd. Maar van die chaos is naar mijn mening wat geniepig gebruik gemaakt om een regeling te creëren die niet fair is voor alle organisaties. We zijn immers terechtgekomen in een systeem waarbij de ene vrijwilliger immuniteit geniet, en de andere vrijwilliger – die per toeval en vaak

onbewust in een bepaalde feitelijke vereniging actief is – geen immuniteit geniet.

Anderzijds moesten we enorm lang wachten op de uitvoeringsbesluiten, en dat terwijl zowel de federale regering – zeker ook de bevoegde minister – én de verzekeringssector wisten dat er een verzekeringsplicht (Burgerrechtelijke Aansprakelijkheid buiten overeenkomst) zou komen. De voorgestelde minimumgarantievoorwaarden die in het Belgisch Staatsblad verschenen op vrijdag 22 december, beantwoorden niet helemaal aan de realiteit, noch aan de behoeften van de vrijwilligersorganisaties, noch aan de 'betere verzekeringspolissen' die nu al op de verzekeringsmarkt te krijgen zijn. Dat de minima waaraan een verzekeringspolis moet voldoen een luttele week voor de inwerkingtreding van die wettelijk verplichting wordt bekend gemaakt, getuigt van weinig respect voor het vrijwilligerswerk.

Een gelijkaardig verhaal voor de collectieve verzekering: de vrijwilligerswet kondigt de mogelijkheid aan om tegen betaling toe te treden tot een collectieve verzekering. Het uitvoeringsbesluit is nog later op die vrijdag de 22e december in het Staatsblad verschenen. Een organisatie die wachtte op dit initiatief, is met de start van het nieuwe jaar niet in orde met haar verzekeringsplicht... We kunnen dit moeilijk goed bestuur noemen.

De onduidelijkheid over het uitblijven van de uitvoeringsbesluiten werd bovendien in de hand gewerkt door een losstaand initiatief van de staatssecretaris voor overheidsbedrijven: de ministerraad was het erover eens dat

850.000 euro aan middelen van de Nationale Loterij kon worden besteed aan vrijwilligersverzekeringen. Hoewel dat initiatief op zich erg goed is, op voorwaarde dat iedereen het wil zien als een stimulans en als een manier om alle vrijwilligers te beschermen – ook diegene die buiten het toepassingsgebied van de wet betreffende de specifieke aansprakelijkheidsregeling met daaraan gekoppelde verzekeringsplicht vallen –, was de timing niet erg gelukkig.

Geen kat begreep het nog. De federale regering had hier meer inspanningen moeten leveren om het verschil tussen beide collectieve verzekeringen te duiden. Dat zou minder frustratie hebben uitlokt.

Daarenboven wachten we nog op een ruime en algemene informatie-campagne vanuit de federale overheid. In de ontwikkeling en finalisering van de wet, werd herhaaldelijk beloofd de organisaties in te lichten, hen te sensibiliseren. Concrete overheidsinformatie hebben we nog niet gezien. Niet verwonderlijk: er was geen budget voorzien. Het resultaat was dat de ene minister de zwarte piet wilde toeschuiven aan de andere. De informatie blijft desalniettemin uit.

En, ten slotte kunnen we wat de vrijwilligerswet betreft, ook nog vaststellen dat de basis voor de wetgeving aanwezig is, maar de regelgeving is nog niet helemaal uitgewerkt.

De wet biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om een aantal uitzonderingen te voorzien (voor specifieke sectoren en/of activiteiten). Los van de vraag of het opportuun is een wet te hebben die inherent al de kans tot afwijkingen biedt, is het duidelijk dat dit naar een volgende legislatuur wordt uitgesteld.

Op zich is dat niet erg, omdat de evaluaties die voorzien zijn in de wet zelf (o.a. over de hoogte van de grensbedragen van de forfaitaire kostenvergoedingen) een aanleiding kunnen

zijn om andere zaken mee te verfijnen. De wetgever heeft ervoor gezorgd dat er nu een wettelijke basis voor het vrijwilligerswerk is gelegd. Dit gegeven is moeilijk terug te schroeven.

Voor de volgende legislatuur en de nieuwe bestuursploeg zal het van

belang zijn te beseffen – desnoods overtuigen we hen wel op gepaste wijze – dat de regelgeving beter verfijnd moet worden en dat de wet op zich niet volstaat: een zacht en vriendelijk vrijwilligersklimaat moet immers niet enkel door regelgeving tot stand komen, wel door goede intenties en vertrouwen van politici, belangenbehartigers, vrijwilligersorganisaties zelf en overheidsadministraties. De regelgeving vraagt immers implementatie in de dagelijkse praktijk, stuit op diverse interpretaties (harde versus zachte) en we dienen er met z'n allen een zaak van te maken dat we ook in België een goede praktijk voor het vrijwilligerswerk kunnen ontwikkelen.

“

Voor de volgende legislatuur en de nieuwe bestuursploeg zal het van belang zijn te beseffen dat de regelgeving beter verfijnd moet worden en dat de wet op zich niet volstaat.

Vrijwilligersbeleid

Voert de federale regering een goed vrijwilligersbeleid? De eerste vraag die zich stelt is of het aan de federale overheid is om een in essentie aan de gemeenschappen gelinkte materie op te nemen. Het lijkt een beetje onnatuurlijk. Door de aard en de inhoud van de vrijwilligerswet is het – helaas? – onmogelijk zonder federale regering.

We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat het ook voor hen wat oncomfortabel is, want er is nu geen consequent en/of logisch vrijwilligersbeleid. De algemene moeilijkheid dat het vrijwilligerswerk eigenlijk niemand toebehoort, speelt hierin een rol. Maar dat is niet alles: ook culturele en politieke attitudes en verschillen spelen het vrijwilligerswerk parten.

Het is een publiek geheim dat de samenwerking tussen Vlaamse en Waalse ministers in de schoot van de federale regering niet steeds van een leien dakje verloopt. De achterliggende idee dat het steeds de 'Vlamingen' waren die een vrijwilligerswet wilden, leidde en leidt nu nog tot een aarzelende terughoudendheid of zelfs kille desinteresse bij (sommige) Waalse excellenties.

Als niet alle partners in de federale regering de neuzen in eenzelfde richting zetten, is het vanzelfsprekend moeilijk om tot een samenghangend beleid te komen.

Het zou fout zijn om dit enkel de beleidsmakers te verwijten. In de realiteit is er – los van enkele uitzonderingen – weinig of geen communicatie (laat staan samenwerking) tussen

vrijwilligersorganisaties over de taalgrenzen heen. We kennen elkaar niet voldoende in deze materie, staan niet altijd open voor het verschil in manieren van werken...

Hetzelfde zien we over de grenzen van de verschillende politieke partijen. We merken nu al dat – zeker in de aanloop van de verkiezingen – het maatschappelijk middenveld in de schijnwerpers wordt gezet, want ook nu – u

“

Als je een vergelijking maakt tussen wat er op federaal vlak gebeurt en de bewegingen op Vlaams niveau, scoort de laatste in elk geval beter: de ondersteuning is in elk geval effectiever.

zal het zien en ervaren – zal geen politicus het nalaten de loftrumpet af te steken voor het vrijwilligerswerk en het verenigingsleven. We zullen straks kunnen constateren of het leidt tot verdere beleidsacties. De ene politieke partij is op het domein van het vrijwilligerswerk actiever dan de andere; ideologische verschillen en interpretaties spelen ook op dit terrein mee. Maar als je een vergelijking maakt tussen wat er op federaal vlak gebeurt en de bewegingen op Vlaams niveau, scoort de laatste in elk geval beter: de ondersteuning is in elk geval effectiever.

Samenvattend kunnen we zeggen dat de federale regering niet uitblinkt in het voeren van een dynamisch, permanent of ondersteunend vrijwilligersbeleid.

Nochtans heeft ze instrumenten in handen om ook op dit vlak een dynamiek te ontwikkelen, zoals bijvoorbeeld de Hoge Raad voor Vrijwilligers...

Hoge Raad voor Vrijwilligers

De Hoge Raad voor Vrijwilligers werd in de vorige legislatuur geïnstalleerd. Met de wissel van ministerposten valt de Hoge Raad voor Vrijwilligers nu onder de bevoegdheid van minister Demotte.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers heeft in zijn oprichtingsbesluit een aantal taken en bevoegdheden, zoals het verstrekken van advies, het suggereren van voorstellen, informatie analyseren en systematiseren en onderzoeken lanceren over het vrijwilligerswerk. De Hoge Raad vergadert regelmatig en heeft inderdaad een reeks aan deskundige adviezen verstrekt in de afgelopen periode, maar het ontbreekt aan middelen, maar ook aan ondersteuning vanwege de bevoegde minister.

Het kan tellen als anekdote dat het Koninklijk Besluit met de aanstelling van de deskundigen voor de Hoge Raad voor Vrijwilligers pas recent in de Ministerraad (op 21 december 2006) werd behandeld. Dat is namelijk op het einde van de mandaatperiode van de huidige Raadsleden.

Om een goed federaal vrijwilligersbeleid te voeren, is het van kapitaal belang voldoende budget ter beschikking te stellen, om naar behoren te kunnen werken. Het is even essentieel dat elke beleidsmaatregel die een

effect kan hebben op het vrijwilligerswerk ook getoetst wordt aan de mening van die raad. In de Hoge Raad voor Vrijwilligers zetelen immers mensen die vertrouwd zijn met het vrijwilligerswerk vanuit verschillende invalshoeken en sectoren, met de nodige autoriteit en ervaring. Door de slagkracht van de Hoge Raad voor Vrijwilligers al structureel te beperken ontstaat het risico dat de instelling 'officieel' wel bestaat en ingeroepen kan worden als een bewijs van goede intenties, maar dat de Raad in feite ten aanzien van het werkveld onvoldoende sterk staat en dus weinig aanzien geniet.

Voor het vrijwilligerswerk zou dat een spijtige evolutie zijn.

AANBEVELING

De federale regering zal voor het vrijwilligerswerk meer aandacht moeten hebben voor het werkveld door het systematisch te consulteren en de functie van de Hoge Raad voor Vrijwilligers ernstig(er) te nemen. We raden ook een betere samenwerking tussen de verschillende ministers aan, zodat het regelgevend werk niet onnodig afgeremd moet worden omwille van politieke spelletjes in de marge.

Besluit

- Samenwerking van de federale regering op het vlak van vrijwilligerswerk: onbehoorlijk.
- Tijdig afleveren van uitvoeringsbesluiten: minister Demotte en minister Verwilghen scoren hier absoluut ondermaats, de anderen hebben behoorlijk werk geleverd.
- Dialoog met het werkveld: een aantal ministers scoren hier goed tot zeer goed (waaronder de kabinetten van staatssecretaris Tuybens en de ministers Van Velthoven en Van den Bossche) enkele ministers zullen hier bijlessen moeten volgen (waaronder het kabinet van minister Verwilghen.)
- Uitvoering van het regeerakkoord m.b.t. een wettelijke regeling: redelijk tot goed, hoewel het zonder de parlementsleden niet gelukt was.
- Kwaliteit van het geleverde werk: behoorlijk tot goed.
- Dienstverlening en ondersteuning van het vrijwilligerswerk: ondermaats.
- Informatieverstrekking naar het werkveld: absoluut onvoldoende.
- Onduidelijke communicatie en verwarring zaaien naar het werkveld: dit is aardig gelukt!

Ontwikkelings- samenwerking

2003-2007: beloften niet waargemaakt

| Han Verleyen |

11.11.11 had in de aanloop naar de vorige federale verkiezingen één centrale eis. De koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging wilde een minister voor Ontwikkelingssamenwerking in de regering. Die moest onafhankelijk zijn budget kunnen beheren en meer middelen voor ontwikkelingssamenwerking afdwingen. Hij of zij moest zwaar genoeg wegen in de regeerploeg om te waken over een consequente en samenhangende houding van de regering als de belangen van het Zuiden in het geding kwamen. Hij of zij zou uiteraard ook 'zijn' of 'haar'instellingen, de Belgische administratie voor Ontwikkelingssamenwerking DGOS en de uitvoerder van het Belgisch ontwikkelingsbeleid BTC, optimaal laten functioneren.

Het is niet helemaal zo uitgedraaid. In wat volgt leest u het relaas van de verwezenlijkingen inzake ontwikkelingssamenwerking in de voorbije legislatuur, de gehouden en gebroken beloften alsook een kort overzicht van de verwachtingen van 11.11.11 ten aanzien van de volgende regering.

Han Verleyen

is studiemedewerker Belgisch beleid bij 11.11.11, de koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging.

Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, met eigen portefeuille

Regeerakkoord 2003:

'Voorts zal de begroting ontwikkelingssamenwerking worden geïntegreerd in de begroting buitenlandse zaken zonder afbreuk te doen aan het autonoom beheer door de minister van ontwikkelingssamenwerking.'

De minister voor Ontwikkelingssamenwerking is er gekomen in 2003. Hopelijk is die portefeuille verworven, ook in de volgende legislatuur. In 2003 was Marc Verwilghen (VLD) de

excellentie van dienst. Na de Vlaamse verkiezingen, en de verschuivingen die deze teweegbrachten, werd dat Armand De Decker (MR).

Tegelijk heeft de regering al in het regeerakkoord maatregelen genomen die het hele functioneren van de minister en zijn administratie behoorlijk bemoeilijken. Onmiddellijk werd duidelijk gemaakt dat Ontwikkelingssamenwerking toch flink onder de vleugels van Buitenlandse Zaken zou blijven.

“

Van de beloofde stelselmatige verhoging van het budget ontwikkelingssamenwerking is weinig in huis gekomen.

De begroting Ontwikkelingssamenwerking werd geïntegreerd in die van Buitenlandse Zaken. Het budget werd bovendien 'horizontaal' georganiseerd. Dat houdt in dat andere departementen - Financiën, Justitie, Binnenlandse Zaken en zelfs Defensie... - uitgaven die te maken hebben met ontwikkelingssamenwerking kunnen doorschuiven naar die begroting ontwikkelingssamenwerking. Dat zou goed zijn als dit zou leiden tot meer doorzichtigheid in de uitgaven en meer samenhang in het beleid. Alleen... de beheersbevoegdheid voor die budgetten wordt niét mee overgeheveld. Andere ministers kregen daardoor toegang tot de begroting ontwikkelingssamenwerking.

De collega's van minister Verwiltghen en daarna De Decker hebben gretig gebruik gemaakt van hun toegang tot de begroting ontwikkelings-

samenwerking. Louis Michel putte, als minister van Buitenlandse Zaken, uit de begroting om bij te dragen aan de wederopbouw van Irak (lees: om de diplomatieke relaties met de VS te verbeteren). Patrick Dewael nam als minister van Binnenlandse Zaken onmiddellijk het initiatief om uitgaven voor de opvang van asielzoekers bij ontwikkelingssamenwerking te parkeren.⁽¹⁾ Na het aantreden van minister De Decker kwamen ook uitgaven voor de Congolese vredesmacht MONUC bij ontwikkelingssamenwerking terecht. Bijdragen voor multilaterale instellingen als de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) en de Wereldvoedselorganisatie (FAO), die voor de OESO slechts voor een deel als ontwikkelingssamenwerking tellen, worden volledig door de begroting ontwikkelingssamenwerking gedragen. En uiteraard werden in de voorbije jaren ook alle uitgaven voor schuldverlichting op het conto van ontwikkelingssamenwerking geschreven (cf. infra). Deze begroting werd door die maatregel een grabbelton voor de hele regering. Daarnaast werden de beheersbevoegdheid voor noodhulp en conflictpreventie weggehaald bij de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en echt overgeheveld naar Buitenlandse Zaken. En die budgetten werden navenant opgetrokken in de daaropvolgende jaren.

Eén positieve noot is misschien dat Ontwikkelingssamenwerking gemakkelijker dan tevoren toegang kreeg tot de Wereldbank. Voorheen was dit uitsluitend voorbehouden aan de minister van Financiën. Tijdens de voorbije legislatuur heeft minister De Decker toch ook de gelegenheid gehad om aan Wereldbankvergaderingen deel te nemen. Deze

verworvenheid is echter niet structureel, en heeft misschien meer te maken met het feit dat Armand De Decker en Didier Reynders tot dezelfde politieke partij behoren.

De sector vraagt aan de volgende regering:

- *Om opnieuw resoluut te kiezen voor een minister voor Ontwikkelingssamenwerking in de regering.*

Als België zijn engagementen inzake de Millenniumdoelstellingen wil waarmaken, moet het tij keren. En dat vereist een sterke minister, die handelt in het belang van de landen in het Zuiden en zich daardoor laat leiden.

- *Om in het regeerakkoord garanties in te bouwen voor de autonomie van die minister, en van zijn begroting.*

De zeggenschap over de eigen begroting is de beste waarborg om ervoor te zorgen dat de minister zelf prioriteiten kan bepalen, geïnspireerd door de partnerlanden en niet door de belangen van collega-ministers in de regering. De scheidingslijn tussen de begrotingen van Buitenlandse Zaken, en van andere departementen, met de begroting Ontwikkelingssamenwerking dient veel scherper getrokken om vervuiling van het budget te vermijden. Een horizontale begroting is enkel te verdedigen als die tot doel heeft de samenhang en de doorzichtigheid van alle ontwikkelingsrelevante bijdragen van België te vergroten. Ze mag er niet toe leiden dat het ontwikkelingsbudget in de praktijk wordt uitgehouden.

0,7% in 2010?

Regeerakkoord 2003:

'De middelen voor ontwikkelingssamenwerking zullen in ieder geval stelselmatig worden verhoogd tot 0,7% van het BBP in 2010.'

Groot aandeel schuldkwijtschelding in uitgaven van voorbije jaren

Het regeerakkoord in 2003 bevestigde het voornemen van de federale regering om stapsgewijs te streven naar 0,7% in 2003. Een groeipad, met aanduiding per jaar hoever ze zouden staan, stond er niet in. De opeenvolgende ministers pakten daar wel mee uit in hun beleidsnota's.

Hebben ze hun beloften waargemaakt? Wie enkel naar de cijfers kijkt, is ongetwijfeld geneigd de regering een mooie pluim te geven: in 2003 besteedde België 0,61% (!) aan ontwikkelingssamenwerking, in 2004 was dat 0,41% en in 2005 0,53%.

Die mooie cijfers zijn echter niet helemaal wat ze lijken. In 2003, bijvoorbeeld, was de kwijtschelding van de Congolese schuld goed voor 600 miljoen euro, of meer dan 40% van de uitgaven. In 2005 was er de schuldkwijtschelding aan Nigeria en Irak, samen goed voor 23% van de uitgaven. Ook in 2006 zal de schuldkwijtschelding oplopen tot 311 miljoen euro (Nigeria, Kameroen, DR Congo en Congo Brazzaville). Vanaf 2007 zal het aandeel van die schuldoperaties vermoedelijk opnieuw zakken tot 5 tot 10%. En dan zal de regering naar écht geld op zoek moeten, om de uitgaven nog te laten stijgen.

Er is natuurlijk niks mis met schuldkwijtschelding, integendeel. Zij is broodnodig en nuttig, opdat ontwikkelingslanden hun economische en politieke geloofwaardigheid kunnen herwinnen of opbouwen. Donoren die schuldkwijtschelding bepleiten mogen zichzelf dus best op de borst kloppen.

Schuldkwijtschelding vertekent het beeld van de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking echter zodanig, dat het niet houdbaar is om steeds het volledige nominale bedrag van de schuld te blijven rapporteren als ontwikkelingsamenwerking. De echte waarde van de schuld is overigens in de meeste gevallen nog slechts een fractie van wat er wordt gerapporteerd.

Wie kijkt naar de cijfers zonder de schuldkwijtschelding stelt vast dat de regering ter plaatse is blijven trappelen. Van de beloofde stelselmattige verhoging van het budget ontwikkelingsamenwerking is dus weinig in huis gekomen.

De regering blijft beweren dat de 0,7% in 2010 een reële en realistische doelstelling is. De ngo-koepel heeft daar grote vragen bij na de analyse van de begroting voor 2007.

0,55% in 2007 twijfelachtig

Minister De Decker heeft al meermaals een groeipad voorgesteld, waarin berekend wordt

hoeveel middelen nodig zijn om in 2010 de 0,7% te halen. Voor de ontwikkelingsadministratie DGOS werd toen voor 2007 gerekend op een budget van 1.073 miljoen euro. Het zijn er in de huidige begroting voor 2007 slechts 954 miljoen geworden.

Als de regering op schema wil blijven om in 2010 die 0,7%-norm te halen, moet ze in 2007 0,55% van het BNI uitgeven aan ontwikkelingsamenwerking. Dat is goed voor 1.813 miljoen euro. In de begroting vinden we vandaag 954 miljoen euro terug voor de ontwikkelingsadministratie DGOS. De overige 857 miljoen euro zal van andere departementen moeten komen.

De regering rekt voor 2007 onder meer op een schuldkwijtscheldingsoperatie aan Congo om dat gat dicht te rijden. 11.11.11 betwijfelt echter of die kwijtschelding er komt: momenteel ziet het er niet naar uit dat de DRC in 2007 effectief schuldkwijtschelding zal krijgen. Het akkoord met het Internationaal Monetair Fonds (IMF) is voorlopig opgeschort. Men wacht allicht af hoe de situatie zal evolueren, nu de Congolese verkiezingen hebben plaatsgehad, voor men daarover echt opnieuw gaat onderhandelen. In theorie kan België ook de DRC-schuld kwijtschelden zonder te wachten op de andere donoren. Maar dat zou, zacht gezegd, niet op applaus worden onthaald.

	OS als % van bruto nationaal inkomen (BNI)	Zonder schuldkwijtschelding	Groeipad De Decker
2003	0,61%	0,38%	0,40%
2004	0,41%	0,38%	0,45%
2005	0,53%	0,41%	0,45%

0,7% in 2010 onmogelijk

De regering kondigt ook aan dat de begroting ontwikkelingssamenwerking voor DGOS de komende jaren telkens met 5% zal stijgen. Tegelijk herbevestigt minister De Decker zijn engagement om in 2010 de 0,7% te halen. Volgens berekeningen van 11.11.11 is dit onmogelijk als het budget met slechts 5% stijgt. Dan heeft DGOS - normaal gezien goed voor 60% van het budget ontwikkelingssamenwerking - in 2010 slechts een budget van 1.104 miljoen euro. Als we dan doorrekenen, komen we in 2010 slechts aan 0,5%.

Om de 0,7% te halen, is er in 2010 volgens de huidige groeiprognoses in totaal zowat 2.587 miljoen euro nodig. 11.11.11 vreest dan ook dat de regering - opnieuw - zal kiezen voor een vervuiling van het budget met uitgaven die eigenlijk niet bij ontwikkelingssamenwerking horen, om de extra 1.483 miljoen euro bovenop het DGOS-budget te vinden. En het betekent in ieder geval dat het gros van de uitgaven buiten de ontwikkelingsadministratie DGOS om zal gebeuren. Dat is op zich al een teken aan de wand.

De regering heeft nochtans vier jaar lang geschermd met het halen van de 0,7% in 2010. Meer nog, dat engagement werd in 2002 wettelijk vastgelegd, met daar bovenop nog het engagement om jaarlijks in een solidariteitsnota uit te leggen hoe zij de jaarlijkse stijging zou bewerkstelligen. In de *solidariteitsnota* bij de begroting voor 2007 wordt nog wel verwezen naar het Belgische engagement, maar minister De Decker zegt er niet bij hoeveel middelen er nodig zijn in 2008 en 2009 om dat engagement ook waar te maken.

De sector vraagt aan de volgende regering:

- Om een echte inhaaloperatie op te starten teneinde alsnog de belofte waar te maken om in 2010 de 0,7%-norm te halen, met échte hulp.
- Om in het regeerakkoord op te nemen dat België voortaan een onderscheid zal maken tussen de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking en de schuldkwijtschelding. 11.11.11 en andere Europese niet-gouvernementele organisaties (ngo's) hebben er al meermaals op aangedrongen om schuldverlichting - hoe belangrijk ook voor de partnerlanden - niet mee te verrekenen in de ODA-uitgaven. Dit betekent niet dat deze waardevolle inspanningen in het geheel niet gemeld kunnen worden, ze mogen alleen niet op één hoop worden goegoid met andere uitgaven.

Belgische ontwikkelingssamenwerking en het nieuwe hulparadigma

Regeerakkoord 2003:

'Om de armoede in de wereld te bestrijden en bij te dragen tot een duurzame ontwikkeling van de aarde zal de Belgische regering een ambitieus beleid van ontwikkelingssamenwerking voeren. Dat beleid zal stoelen op de internationaal afgesproken doelstellingen zoals o.m. vastgelegd in de VN-Millenniumverklaring, de slotconclusies van de conferenties van Johannesburg en Monterey en de OESO/DAC-richtlijnen.'

“

Administratieve vereenvoudiging moet een aandachtspunt blijven.

Het internationale kader voor ontwikkelingsamenwerking is de voorbije jaren flink veranderd. Allereerst zijn er de Millenniumdoelstellingen. Donoren hebben zich geëngageerd om tegen 2015 de armoede in de wereld te halveren, om moeder- en kindersterfte te verminderen, om gelijke kansen te geven aan mannen en vrouwen en om elk kind basisonderwijs te geven. Ze willen ook aids en malaria en andere ziekten bestrijden, toegang tot water garanderen voor iedereen en actief meewerken aan een duurzaam milieu. Om die ambitieuze doelstellingen te realiseren, zullen ze werken aan een wereldwijd partnerschap voor ontwikkeling.

Donoren hebben zich ook geëngageerd om meer samen te werken én om hun ontwikkelingsbeleid veel beter af te stemmen op de ontwikkelingsplannen en de procedures in de partnerlanden [Verklaringen van Rome (2003) en Parijs (2005) inzake Harmonisering en Afstemming]. Ze streven naar meer 'eigenaarschap' door de partnerlanden van hun armoedebestrijdingsplannen. Budgetsteun, waarbij de hulpstromen rechtstreeks terechtkomen in de begroting van het partnerland of in de begroting van een specifiek departement in het partnerland, wordt - terecht - gepropageerd als een manier om het eigenaarschap bij ontwikkelingslanden te verhogen. Projecten verdwijnen naar de achtergrond, althans in theorie.

Ook de Belgische ontwikkelingsamenwerking heeft zich aarzelend ingeschreven in het nieuwe hulpparadigma. De Belgische ontwikkelingsamenwerking heeft het wettelijk en institutioneel kader aangepast om tegemoet te komen aan de eisen die vandaag worden gesteld. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om de uitvoering van programma's en projecten over te laten aan het partnerland. Ook is het mogelijk om het beheer van middelen van de Belgische ontwikkelingsamenwerking over te laten aan een andere donor of om zelf het beheer van meerdere donoren op te nemen (*basket funding*). Sectorieel heeft de minister voor Ontwikkelingssamenwerking de richtlijn gegeven om zich per partnerland te beperken tot maximum twee sectoren. Hij voorziet een uitzondering voor Burundi, Congo en Rwanda.

De Belgische ontwikkelingsamenwerking heeft verder interne richtlijnen opgesteld om te beslissen of landen in aanmerking kunnen komen voor algemene of sectoriële budgetsteun. Ook hier is er wettelijk een en ander veranderd, waardoor het thans de minister voor Ontwikkelingssamenwerking is die beslist om al dan niet budgetsteun te geven. Vroeger moest dat nog via de minister van Begroting passeren. De Inspectie van Financiën blijft wel nauwgezet opvolgen wat er gebeurt, maar is soepeler geworden omdat er duidelijke criteria werden afgesproken om al dan niet met budgetsteun te werken. 18% van de DGOS-begroting is nu voorzien voor budgetsteun.

Op het vlak van harmonisering en afstemming lijkt België vrij gemiddeld te scoren in vergelijking met andere donoren. Ons land zit goed als

het gaat om het gezamenlijk organiseren van missies en het gebruik maken van systemen van de partnerlanden inzake beheer van publieke middelen (*public finance management*). België scoort minder goed als het gaat om voorspelbaarheid van hulp.

Het blijft ook nog wachten op het Belgische actieplan voor de OESO, waarin wordt uiteengezet welke inspanningen de Belgische ontwikkelingssamenwerking zal leveren om, via harmonisering en afstemming, de doeltreffendheid van de hulp te verbeteren.

Institutioneel en wettelijk is er dus vooruitgang. In de praktijk blijven de relaties tussen BTC en DGOS moeizaam. DGOS, dat toch moet instaan voor de beleidsbepaling, is daartoe onvoldoende uitgerust. Experts verdwijnen en worden niet vervangen. Een steeds groter wordend deel van de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking wordt buiten dit departement gerealiseerd.

De overheid is ook vragende partij voor meer synergie tussen de actoren van ontwikkelingssamenwerking. 11.11.11 meent dat op sommige domeinen synergie tussen de administratie en de overheid mogelijk is, mits een volwaardig overleg. De koepel stelt trouwens vast dat het overleg tussen administratie en ngo's zich te zeer verengt tot praktisch regelgeving in verband met de subsidieregeling. Andere, meer beleidsmatige onderwerpen komen te versnipperd of oppervlakkig aan bod.

De ngo's waarderen de geleverde inspanningen om de regelgeving voor ngo's te hervormen. Er zijn drie nieuwe KB's tot stand gekomen. Het voornemen is alvast om de ngo's in staat te stel-

len de kwaliteit van hun bijdragen aan de ontwikkelingssamenwerking verder uit te bouwen.

Centraal in de hervorming is grotere verantwoordelijkheid voor ngo's om resultaatgericht te gaan werken. Het is onze zorg dat de toepassing van dit concept niet verzandt in node-loze administratieve verplichtingen. Administratieve vereenvoudiging moet een aandachtspunt blijven.

De sector vraagt aan de volgende regering:

- *Om van DGOS en BTC opnieuw het zwaartepunt van het Belgische ontwikkelingsbeleid te maken.*

DGOS als beleidsbepalende instantie en BTC als uitvoerend orgaan moeten opnieuw meer dan 60% van het budget ontwikkelingssamenwerking kunnen 'omzetten'. Het is ook onaanvaardbaar dat andere departementen uitgaven kunnen inschrijven in de begroting ontwikkelingssamenwerking, zonder daarbij de beheersbevoegdheid over die middelen mee over te hevelen.

- *Om een grondige evaluatie te maken van de taakverdeling tussen BTC en DGOS, en die bij te sturen in functie van een 'nieuw' kader voor ontwikkelingssamenwerking, waarin eigenaarschap van het partnerland centraal moet staan.*

11.11.11 pleit niet vooraf voor een nieuwe hervorming van ontwikkelingssamenwerking. Continuïteit is misschien belangrijker dan radicale hervormingen. De ngo-koepel pleit er wel voor dat beide instellingen naar

behoren kunnen functioneren, met voldoende middelen, een duidelijke taakverdeling die geënt is op de vereisten voor een kwalitatief goed ontwikkelingsbeleid dat de partnerlanden centraal stelt.

Besluit

Bovenstaande beoordeling van ontwikkelingssamenwerking beperkt zich tot drie aspecten: 1) de autonomie van ontwikkelingssamenwerking in de regering, 2) het budget, en 3) de manier waarop de Belgische ontwikkelingssamenwerking zich organiseert in een nieuw 'hulpparadigma'.

■ Autonomie: achteruitgang, ondanks de minister

De minister is er dus gekomen in de voorbije legislatuur, de felbegeerde autonomie niet. Integendeel, Ontwikkelingssamenwerking wordt steeds meer een onderdeel van Buitenlandse Zaken. Daarbij worden de onafhankelijkheid en autonomie van Ontwikkelingssamenwerking onvoldoende verzekerd.

■ 0,7%: regering-Verhofstadt trappelt ter plaatse

Ogenschijnlijk zit de regering-Verhofstadt op schema richting 0,7% in 2010. Dat is echter alleen toe te schrijven aan de schuldkwijtscheldingsoperaties. Zonder die kwijtschelding blijkt duidelijk dat de Belgische ontwikkelingssamenwerking ter plaatse trappelt.

■ Harmonisering en afstemming: vooruitgang

België scoort vrij gemiddeld in vergelijking met andere donoren op het vlak van harmonisering van de hulp en afstemming op de partnerlanden. Er is wel gewerkt aan een institutioneel en wettelijk kader om vooruitgang mogelijk te maken. Nu moeten de mensen en middelen nog volgen...

(1) In 2003 was dat goed voor 70 miljoen euro, de daarop volgende jaren telkens voor 33 miljoen euro, of zowat 2,5% van de uitgaven.

Mag ik u een vraag stellen?

Over het filosofisch café als methode om samen zoekend te denken

| An Mortelmans |

De filosofie komt weer in beweging. Ze treedt meer en meer buiten haar academische muren en trekt opnieuw de straten en pleinen op. Zoals Socrates dat 2.500 jaar geleden ook deed. Filosofie moet uit haar boekentoren treden en dienstbaar zijn aan het leven, in functie van de vraag 'hoe (samen) te leven'. Zoals dat ook was in de Oudheid toen filosofie nog echt een zoeken was naar wijsheid, naar een manier van leven. Het is niet meer dan logisch dat de filosofie zich de term 'praktisch' opnieuw toeigent als vast adjectief.

An Mortelmans, filosofe en vormingswerkster, is als lector verbonden aan de KH Leuven, Departement Sociale School.

Praktische filosofie blijkt een aantrekkingskracht te hebben voor mensen vandaag. Dit valt waar te nemen in de opkomst van filosofische cafés, *diner pensants* en socratische gesprekken. Het concept van het Filosofisch Café ontluikt langzaam maar zeker ook in Vlaanderen. Mensen verschijnen uit vrije wil op deze publieke scène en plegen overleg rond fundamentele begrippen zoals vrijheid, rechtvaardigheid, geluk... De Griekse agora wordt opnieuw uitgevonden en ontdekt. Blijkbaar heeft filosofie opnieuw iets te zeggen. Of liever: ze spreekt aan, misschien wel juist omwille van haar vragende 'zin'.

Filosoof-zijn en wijzen van weten

Een filosoof weet niet, maar begeert. Het is iemand die zich geen wijsheid toeigent, maar er hartstochtelijk naar verlangt. Filosoferen is verlangen, en verlangen is beweeglijk. Het houdt niet op bij het (schijnbaar) vinden van een gestold antwoord. Filosoferen voltrekt zich doorheen een zoekend denken in termen van vragen waarbij de eigen leefwereld doordacht wordt.

In het boek zes van zijn *Ethica Nicomachea*⁽¹⁾ onderscheidt Aristoteles verschillende vormen van kennis. De 'epistèmè' is de wetenschappe-

lijke kennis die tot stand komt in het omgaan met ideeën. Daarnaast is er de 'technè' die duidt op de vaardigheid te kunnen omgaan met de dingen (vakbekwaamheid) en de 'phronesis' die staat voor praktisch inzicht in de dingen (praktische wijsheid of verstandigheid). Deze eigenschap duidt op het vermogen om de juiste dingen op het juiste moment en tegen de juiste persoon te zeggen.

Aristoteles contrasteert de 'phronesis' als beweeglijke vorm van kennis met de stabiele gefixeerde kennisvorm van de 'epistèmè': een geheel van kennisinhouden die men kan verwerven vanuit boeken. Hij beweert dat een praktische zaak zoals een situatie of een ervaring niet inzichtelijk kan gemaakt worden via een universeel, conceptueel denkkader. De aard van het praktische is immers juist dat het afhankelijk is van de waarneming van het ogenblik, en bijgevolg veranderlijk, onduidelijk en onzeker. Dit impliceert dat iemand pas in staat is om een bepaalde situatie op een juiste manier te beoordelen als die persoon oog heeft voor de finesses van het actuele detail. Het is deze 'praktische wijsheid' die binnen de contouren van een filosofisch café geoefend kan worden. Men streeft ernaar inzicht te verwerven in het concrete handelen door scherpzinnige waarnemingen over de ervaring te verbinden met conceptuele begrippen. Dit 'scheppen' van wijsheid uit de ervaring impliceert veeleer 'een wijze van weten' dan een hoeveelheid aan kennis.

“

Praktische filosofie blijkt een aantrekkingskracht te hebben voor mensen vandaag.

Filosofie als praxis

Autonoom denken

Binnen de context van het filosofisch café wordt het filosoferen als kritische denkactiviteit ingeoeffend. Men kan het beschrijven als het kritisch onderzoeken van oordelen en overtuigingen in de richting van argumenten en verzwegen aannames. Het is een denkactiviteit waarbij men zelf de eigenaar van het gedachte is: het houdt geen herhalen in van wat grote filosofen gezegd hebben, maar een ontdekken van de eigen denkinhouden en logische schema's. Dit brengt ons dicht bij de *maieutiek* van Socrates die door het stellen van vragen mensen helpt bij de geboorte van hun eigen gedachten. In de *Theaetetus* noemt Socrates zichzelf een 'vroedvrouw' omdat hij de geest onderzoekt die zwanger is van gedachten.⁽²⁾ Hij was ervan overtuigd dat de enige manier om nieuw inzicht te verwerven gelegen is in het zelf onderzoeken van een kwestie. Nadenken is een onderzoek voeren rond de eigen kennis en de eigen ervaring. Inzicht kan volgens Socrates dus niet zonder persoonlijke inspanning tot stand komen. In die zin is elk denken ook een persoonlijk denken. Of zoals Nelson het verwoordt: "Niets is dwazer dan zich door de studie van de geschiedenis van de filosofie tot filosoof te willen vormen."⁽³⁾

Tussen de woorden en de dingen⁽⁴⁾

Hannah Arendt zegt in haar boek *Politiek in donkere tijden* dat het denken de moed dient te hebben zich te manifesteren als een oordelen over concrete aangelegenheden.⁽⁵⁾ Het

denken is niet louter een wereldvreemd zuiver schouwen, maar moet zich verbinden met de gebeurtenissen in de wereld. Het drukt zich uit in een redelijk oordelen in concrete situaties. In dit denken wordt stilgestaan bij wat er gebeurt tussen de waarneming en het oordeel. Bijvoorbeeld: ik zie een groepje jongeren rondhangen op straat (waarneming) en deze jongeren zijn lui (oordeel).

Denken als niet-weten

Dit 'verwijlen' bij de waarneming en het oordeel veronderstelt het scheppen van ruimte. Deze mentale ruimte verschijnt in de gedaante van een niet-(zeker)-weten; een twijfel over dát wat men voor waar aanneemt. Deze houding van niet-meer-weten vinden we in oorsprong terug bij Socrates. Hij werd als het ware beroemd met de uitspraak: "Ik ben diegene die weet dat hij niet weet". Deze houding van niet-weten is cruciaal in een filosofisch onderzoek. De methode die Socrates hiervoor hanteert, is de 'elenchus', wat letterlijk weerlegging, beschaming of verlegenheid betekent. Dit houdt in dat de gesprekspartner eerst 'in verlegenheid' moet worden gebracht over de vermeende zekerheid van zijn oordelen alvorens er een nieuw inzicht kan geboren worden. De 'elenchus' is primair bedoeld om iemands pretentie van kennis te ontmaskeren. Ze wil inconsistenties en tegenspraken aan het licht brengen. Immers, wie weet dat hij iets niet weet, is gemotiveerd om naar kennis te zoeken. Het

opent de weg voor een anders denken dan men gewend is. Het nodigt uit tot een langzaam, voorzichtig, luisterend denken.

Op café met Socrates

Socrates (469-399) deed het toen en doet het 2.500 jaar later nog steeds, gelukkig niet helemaal in dezelfde gedaante. Hij beroert de gemoederen door vragen te stellen. Hij verleidt zijn gesprekspartners om bij zichzelf te gaan onderzoeken welke oordelen 'passend zijn' in een concrete situatie. Socrates wijst erop dat we vragende wezens zijn die naar het waarom van de dingen moeten zoeken en ze niet uit gewoonte of op gezag van anderen moeten aannemen. Deze gedachte vinden we tevens terug in Kants uitspraak 'Sapere Aude': durf je eigen verstand te gebruiken.

Het fenomeen van de filosofische cafés komt overgewaaid uit Parijs. Het is een gespreksvorm, door de Parijse schrijver en filosoof Marc Sautet in 1992 in het leven geroepen. Hij leidde elke zondag om 11 uur filosofische bijeenkomsten in *Café des Phares* en hanteerde daarbij enkele stelregels: de toegang is gratis (want denken moet gratis zijn), het publiek reikt het onderwerp aan, de deelnemers betonen respect voor elkaars mening, de gespreksleider houdt de filosofische lijn in de gaten. In zo'n café was het niet de bedoeling om citaten van Kant of Heidegger uit de kast te halen, maar om op eigen kracht en samen met anderen waarheden te onderzoeken.

“

De motor van een filosofisch café is een goede en eenvoudig geformuleerde, voor de deelnemers intrigerende vraag.

Het initiatief kreeg navolging in de rest van Frankrijk en Europa. Ook in Nederland en Vlaanderen worden filosofische cafés gehouden. In Leuven vinden die plaats elke tweede dinsdagavond en in Antwerpen elke tweede zondagmiddag van de maand. Ook in Brussel worden verschillende *Café Philo's* georganiseerd.

Filosoferen in de marge

Prikkelende vraag

De motor van een filosofisch café is een goede en eenvoudig geformuleerde, voor de deelnemers intrigerende vraag. Het gaat daarbij om een vraag van de tweede orde: een vraag die principes, grondslagen, doelstellingen, overtuigingen... als onderwerp heeft. Bijvoorbeeld, ben ik vrij in mijn vrijwillig engagement? Zo'n vraag geeft aanleiding tot nieuwe vragen en laat verschillende antwoorden toe. Dit vraagtype onderscheidt zich van een 'eerste-orde-vraag' waarbij gevraagd wordt naar informatie of gegevens. Eerste-orde-vragen zijn direct oplosbaar.

Bijvoorbeeld, bij wie moet ik me als vrijwilliger aanmelden?

Een filosofisch café kent een min of meer

gestructureerd verloop. Het vangt aan bij het opsporen en formuleren van zinvolle, prikkelende vragen die deelnemers bezighouden. Voorbeelden: wanneer handel ik integer? Hoe weet ik dat iemand me begrijpt? Wanneer is onverdraagzaamheid een deugd? Deze vragen worden door de gespreksbegeleider op een

flap geïnventariseerd, waarna er democratisch wordt gekozen. Uiteindelijk is er één uitgangsvraag die voorwerp wordt van filosofisch onderzoek.

Op zoek naar dialoog

Zo'n gesprek komt doorgaans voorzichtig op gang. Meningen springen bij aanvang alle kanten op en gedachtekronkels verkennen de uithoeken van begrippen. Er worden onderscheiden gemaakt, tegenstellingen gecreëerd (of geëxpliciteerd), definities uitgeprobeerd... Er wordt aangevallen en verdedigd, geluisterd en nagedacht, gezwegen en gedronken... Is hier méér aan de hand dan een klassiek debat?

Meestal beperkt het gesprek zich niet tot een vrijblijvend over-en-weer van ieders gelijk. De snelheid waarmee opinies over de toog schuiven wordt doorkruist door een nuchter nadenken. Dit nadenken houdt een 'over-denken' in: een stilstaan bij de begrippen en hoe men die hanteert in de concrete ervaring. Zo dringt

men langzaam door tot een meer basaal niveau van dieperliggende betekenissen en waarden. Lege begrippen krijgen opnieuw kleur en betekenis en waar-

den komen tot leven in een concretere, tastbaardere vorm. Dit alles veronderstelt echter een socratische wijze van spreken; een denken in vragen in plaats van in antwoorden. Het beoogt het stellen van vragen in de trant van: wat betekent dit? Wat pleit ervoor en wat ertegen? Zijn er alternatieven die misschien

“

Telkens opnieuw blijken deelnemers bereid zich te engageren in zo'n 'gemeenschap van onderzoek'.

meer plausibel en beter verdedigbaar zijn? Kan iemand een tegenvoorbeeld geven?

Eigen gelijk als verleider

In een filosofisch café is zo'n socratische wijze van spreken natuurlijk niet op elk moment het geval. Monologen worden gevoerd, autoriteiten worden vanonder het stof gehaald, boompjes worden naar hartenlust opgezet en persoonlijke verhalen zijn soms dwingend aanwezig. De spreeklust is soms groter dan de uitdrukingsvaardigheid. Het is de taak van de begeleider om heel dit gebeuren te sturen in de richting van een filosofisch onderzoek. Hij/zij doet dit door samen te vatten, te parafaseren, te ordenen wat er gezegd wordt en de filosofische lijn in de gaten te houden. Daarnaast is de 'socratische' gespreksleider als een horzel die verontrustende vragen stelt en deelnemers verleidt tot een oefening in onvanzelfsprekendheid. Een filosofisch café is immers geen écht filosofisch café als het niet af en toe op de zenuwen werkt, geestelijk uitdaagt, tot verbijstering leidt. Toch blijken telkens opnieuw deelnemers bereid om zich te engageren in zo'n 'gemeenschap van onderzoek'.

Gemeenschap van onderzoek

Een 'gemeenschap van onderzoek' scheidt ruimte voor het zorgvuldig ontvouwen van gedachten; een ruimte die de kunst verstaat om in het concrete detail en de nuances te vertoeven. Het creëren van zo'n ruimte veronderstelt een aantal vaardigheden en houdingen die deelnemers al doende inoefenen. Men kan dit samenvatten onder de noemer 'socratische deugden' zoals daar zijn: goed luisteren,

geduld betrachten, vragen stellen, het eigen oordeel opschorten, twijfel waarderen, nauw-

“

Wat vaak kunstmatig op de politieke agenda wordt gezet, gebeurt in een filosofisch café haast spontaan.

keurig je eigen gedachten verwoorden, fijngevoelig observeren... Deze vaardigheden en houdingen maken het mogelijk gezamenlijk onderzoek te doen naar de wortels van de eigen kennis en denkbeelden, en dit in dialoog met anderen.

Filosofisch café is geen socratisch gesprek

Een filosofisch café is geïnspireerd op de methode van Socrates, maar is nog geen socratisch gesprek. Dat laatste is een onderzoeksgesprek met als doel een antwoord te formuleren op een vooropgestelde vraag. Het is een strengere gespreksvorm waarbij een uitgeschreven casus uit de ervaring van de deelnemers toetssteen is voor filosofisch onderzoek. Zo'n gesprek neemt bij voorkeur enkele dagdelen in beslag. Het aantal deelnemers varieert van vijf tot acht. Deze methode kan voor organisaties een veerkrachtig en dynamisch antwoord bieden bij vragen inzake missie, doelstellingen, zingeving, integriteit, vrijwilligersbeleid.

Het socratisch gesprek werd in het begin van vorige eeuw door de Duitse filosoof, pedagoog en politicus Leonard Nelson (1882-1927) ontwikkeld met het oog op vernieuwing van het onderwijs en de politiek. Voor hem was het

cruciaal dat de deelnemers, in groep en op eigen kracht, door middel van zelfstandig onderzoek samen tot waarheid komen.

Filosofie als 'vorming'?

Het volwassenenvormingswerk is er van kinds-been op gericht om doorheen zijn activiteiten ontmoeting, ontspanning, groepsgevoel en stof tot gesprek te bieden. Om dit waar te maken, zoekt het telkens opnieuw naar aangepaste vormen en initiatieven die aantrekkelijk zijn voor de hedendaagse mens. Het filosofisch café is een veerkrachtig en dynamisch initiatief voor verenigingen en organisaties om mensen op een laagdrempelige manier tot participatie te verleiden.

Wat vaak kunstmatig op de politieke agenda wordt gezet, gebeurt in een filosofisch café

“

In een filosofisch café verschijnt de Griekse agora in een eigentijds kleedje.

haast spontaan. Mensen komen vanuit een lust om te weten samen om na te denken over de fundamenteën van mens en maatschappij. Niet schools of onder politieke druk, maar spontaan en coöperatief. Een verscheiden publiek dat dankzij en ondanks zijn verscheidenheid de kunst van de dialoog probeert te verstaan. Verschillen worden geëxpliciteerd, genuanceerd, gerespecteerd. Dit leren omgaan met verscheidenheid van perspectieven veronderstelt zowel een zelfstandig denken als een zich kunnen inleven in de ander zonder daarbij té empathisch te worden. Dit trainen van onderschei-

dingsvermogen is bijzonder nuttig in een hedendaagse context waar mensen competent worden geacht om met diversiteit te kunnen omgaan.

In een filosofisch café verschijnt de Griekse agora in een eigentijds kleedje. Mensen tonen er in hun handelen en spreken wie ze zijn; verschijnen er als unieke personen aan elkaar. Toch gaat het hier niet enkel om een zich adequaat representeren in de publieke ruimte. Men oefent zich niet alleen in expressievaardigheden (zich uitdrukken, nauwkeurig verwoorden, complexiteit helder en eenvoudig weergeven...), maar ook in het vermogen tot verantwoorden. Mensen worden uitgenodigd om hun meningen (doxa) te verwoorden, te beargumenteren en aan kritisch onderzoek te onderwerpen. In een filosofisch café wordt niet over politiek gesproken, er wordt aan 'politiek' gedaan. Het handelen en het oordelen worden in gezamenlijk overleg kritisch onderzocht. Het is in deze zin dat een filosofisch café politieke vorming kan zijn zoals Hannah Arendt het omschrijft: "Het denken over het algemene gebeurt vanuit de waarneming van het concrete in intersubjectief perspectief." Dit denken in de marge, dit filosoferen aan de toeg blaast democratische principes nieuw leven in en doet burgers opnieuw blozen van pure wijs-begeerte.

Besluit

Dit artikel beklemtoont sterk de filosofie als 'praxis'. Het filosoferen verschijnt er als gebeuren dat zich voltrekt samen met anderen, waarbij de verbinding gelegd wordt tussen denken en ervaring. Het is dan ook paradoxaal om te 'schrijven over' iets dat slechts doorheen

de ervaring ontdekt kan worden. Stimulering van zelf nadenken en de koppeling van het denken aan iemands ervaring zijn immers het best te verwezenlijken in een gesprek. Een gesprek is namelijk flexibel: er kan meteen ingegaan worden op twijfels, tegenwerpingen, onbegrip. Een geschreven tekst daarentegen geeft de indruk dat inzicht een gefixeerd iets is; een vaststaande, onveranderlijke formulering. Een geschreven tekst is als een monologisch discours dat slechts doorbroken kan worden door de virtuele lezer. In die zin is deze geschreven tekst paradoxaal met het wezen van zijn boodschap.

Het filosofisch café werd voorgesteld als een leerschool voor dialoog. Als vrijplaats waar mensen hun burgerschap opnieuw ontdekken en vorm geven. Luisterend en onderzoekend, gebeten om te weten. Waar de drang tot overtuigen aarzelend plaats maakt voor de pret van het gezamenlijk naar waarheid zoeken. Een filosofisch café poogt dit in mensen wakker te maken: een wonen in verwondering, een blijvend postvatten in de storm van het denken.

Wat is de filosofie als ze, in plaats van te rechtvaardigen wat men al weet, geen poging is te weten te komen hoe en in hoeverre het mogelijk zou zijn om anders te denken? (Michel Foucault, Histoire de la sexualité)

KORT

Dit artikel stelt het concept van 'filosofisch café' voor. Het situeert zich in de traditie van de praktische filosofie. Deze laatste wordt in vogelvlucht geschetst. De auteur legt de klemtoon op het filosoferen als kritische denkviteit die zich voltrekt samen met anderen. De eigenheid en kenmerken hiervan worden onderzocht aan de hand van de praktijk van/in een filosofisch café. Naast een concrete beschrijving van aanpak en verloop van een filosofisch café wordt kort stilgestaan bij de waarde van dit concept voor het huidige vormingswerk.

Meer info over filosofische cafés kunt u vinden op volgende websites:

www.filocafeleuven.be

www.filosofisch-cafe.be

Of per e-mail: an.mortelmans@telenet.be

Bibliografie

- ARENDT, H. (1999) *Politiek in donkere tijden*, Boom: Amsterdam.
- ARISTOTELES (1997) *Ethica Nichomachea*, vertaling Hupperts en Poortman, Kallias: Amsterdam.
- NELSON, L. (1994) *De socratische methode*. Boom: Amsterdam.

(1) Aristoteles (1997) *Ethica Nicomachea*, vertaling C. Hupperts en B. Poortman, Amsterdam, Kallias.

(2) Plato, *Theaetetus*, 148-151a.

(3) Nelson, L., Over de kunst van het filosoferen, in: *De socratische methode*. Inleiding en redactie Jos Kessels, Boom: Amsterdam, 1994.

(4) Met deze woorden verwijst ik naar het gelijknamige boek *Les mots en les choses. Une archéologie des sciences humaines* van Michel Foucault (1966, Parijs: Gallimard).

(5) Arendt, H. (1999) *Politiek in donkere tijden*, Boom: Amsterdam, p. 16.

Oost best

| Gilbert De Swert |

Wil je op Aziatische luchthavens de verveling in schrale boekenkiosken verdrijven, kom je niet ver. Overal dezelfde pockets van meestal Amerikaanse thrillerschrijvers. Veel mentale steun in boekvorm om je beter te voelen en/of rijker te worden, ook van Amerikaanse makelij. En verder de gekende Azië-gaat-het-helemaal-maken lectuur, ook al voornamelijk van Amerikaanse auteurs. Het lijkt wel of de Aziaten zelf het te druk hebben met het te maken en daarom geen tijd hebben om dat ook nog op te schrijven.

Een paar Europese zakenlieden geven hoog op over India – nog meer de belofte voor de toekomst dan het onpeilbare China. Maar China of India – het lijkt in de euforie over drie miljard nieuwe kapitalisten in het Oosten niet meer dan een nuance. Zoals Reagans vroegere rechterhand, Clyde Prestowitz, het in een onstuimige studie van eind 2005 samenvatte: alles wijst op De Grote Verschuiving van Rijkdom en Macht naar het Oosten.

De vliegveldpockets werken vooral met statistieken die moeten inslaan als de kogels van een

automatisch geweer. Driekwart van alle sokken komt uit China, bijna tweederde van alle magnetrons, eenderde van alle elektronica. Een paar confucianistische wijsheden over geduld en over kat-en-muis doen in de vluchtigheidslectuur de rest.

Maar ook de saaiere getallen zijn adembemend: China heeft voor 250 miljard dollar aan Amerikaanse staatsobligaties en daarnaast nog ruim 800 miljard in kas – bijna drie keer zoveel als heel België vorig jaar bij elkaar verdiende. Westerlingen die voor het eerst in Aziatische groeimetropleinen komen, schrikken zich een hoedje. Het betonnen geweld waarmee miljoenensteden uit de grond gestampt worden, de dag-en-nacht doordraaiende betonmolens, de winkelcentra met hun afmetingen en hun rijkdom, de fonkelende infrastructuur. Europese zakenlui die er vaak heengaan, worden heen en

Gilbert De Swert

is voormalig hoofd ACV-studiedienst.

weer geslingerd tussen wanhoop over hun eigen landen en geestdrift over de tomeloze vitaliteit van deze nieuwe wereld.

Tussen 'wie het gezien hebben' en 'wie het niet geloven' bestaat in Europa een geweldige kloof. Voor de eerste groep is het alle hens aan dek om de West-Europese samenlevingen dringend te hervormen. De thuisblijvers wantrouwen zoveel dadendrang om onze stabiele samenlevingen vanwege de oosterse dreiging nu maar meteen helemaal op zijn kop te zetten.

Wat is waarheid? Misschien is er een derde groep: je moet het gezien hebben om het niet te geloven.

In de jaren zeventig was het altijd Japan dat bij voortgezette ontwikkeling nu zo ongeveer de VS zou voorbijgestoken zijn als grootste economie ter wereld. De Japanners zijn blijven hangen op een kwart van het Amerikaans binnenlands product. Toen de Sovjet-Russen in 1957 hun Spoetnik omhoogschoten, vreesden de Amerikanen het Kremlin als heerser van morgen. Ook dat heeft een heel ander vervolg gekregen. En nu zijn het de Chinezen dan wel de Indiërs die volgens de statistieken over 25 jaar of daaromtrent 's werelds grootste economie zijn.

Deskundigen zijn het oneens over de houdbaarheid van deze prognoses. Critici zeggen dat die landen veel te hard groeien, met lokale heersers die als dolle honden hun eigen Manhattans bouwen, hele landsdelen vervuilen,

met contrasten tussen rijk en arm die op den duur tot scheuren moeten leiden, met onbetugelde corruptie en daarmee gepaard gaande maffiapraktijken. En voor China ook nog met een middenklasse die haar stem zal verheffen tegen de autoritaire partijbonzen en met spanningen en botsingen tussen landsdelen en het machtscentrum. Overigens, een contract, dat er evenveel waard is als een knipoog van een Siciliaanse barkeeper.

Dat is de ene kant. De andere kant ziet juist technologische vooruitgang waarmee vervuiling kan bestreden worden, groeiende kennis om het evenwicht tussen staatsmacht en markt te behouden en een middenklasse die, zoals haar klassegenoten elders, matiging zal afdwingen. In ieder geval, met China en India gaat het om zulke grote aantallen dat hun vooruitgang onomkeerbaar is.

Voor de VS maakt zo'n prognose nogal wat uit. De VS beschouwen China als een potentiële tegenstander en India als bondgenoot en tegengewicht tegen China. Wie kan welke dingen naar zijn hand zetten, in welke mate zijn belangen in de wereld te bescher-

men? Clyde Prestowitz adviseert zijn land alvast om afscheid te nemen van de radicale vrije marktideologie en het aloude militair-industriële complex in eer te herstellen, d.w.z.

nauwe samenwerking tussen bedrijfsleven en strijdkrachten om technologisch voorop te blijven en de rest van de wereld erbuiten te houden. Zo'n *grand strategy* heeft Amerika nog

“

China heeft voor 250 miljard dollar aan Amerikaanse staatsobligaties en daarnaast nog ruim 800 miljard in kas – bijna drie keer zoveel als heel België vorig jaar bij elkaar verdiende.

“

De VS beschouwen China als een potentiële tegenstander en India als bondgenoot en tegenwicht tegen China. Wie kan welke dingen naar zijn hand zetten, in welke mate zijn belangen in de wereld te beschermen?

niet, het scheidt juist door zijn financiële tekorten grotere afhankelijkheid van Aziatische geldschietters.

Een typisch Europese kijk op Azië's opkomst is er niet. Al lijkt niet veel vreugde te heersen om de miljoenen die het nu eindelijk ook beter beginnen te krijgen. Is het afgunst, nu de Louis Vuittons van deze wereld meer zaken doen in Sjanghai dan op de Louisalaan of de Champs-Élysées? Is het vanwege de brute vorm van kapitalisme? Of omdat deze Aziatische dadendrang een tijdbom dreigt te leggen onder een achteraf toch heel onbekommerde periode van welvaart in Europa? Het is nog wachten op een Europese omgangsvorm met dit Azië – een omgangsvorm die verder reikt dan ongelof, verlegenheid, paniek of zich vanuit *business class* ellebogen richting Oost.

Om het wachten te doden, trakteert dit blad u op een reeks, onder het motto: Thuis West, Oost Best. *De Gids* in Nieuw Azië.

1. Een terugblik: de eeuw van Oost

In het naspel van Wereldoorlog I publiceerde een gepensioneerde Duitse onderwijzer, Oswald Spengler, het eerste deel van een van de invloedrijkste boeken van de 20ste eeuw: *Der Untergang des Abendlandes*. Versta: de neergang van het Westen. Honderd jaar later wordt

Spengler nauwelijks nog gelezen: proza te hoogdravend, schatplichtigheid aan Nietzsche en Wagner te groot, weerklank bij de nazi's te opvallend. En vooral: niemand geeft nog een cent voor zijn theorie dat culturen, zoals het weer, door seizoenen gaan. Toch drukte Spengler beter dan wie ook uit hoe afkerig het tussenoorlogse Duitsland stond tegenover al wat het Westen bereikt had voor 1900.

'De voorbije eeuw, schreef hij, was de winter van het Westen, de zege van materialisme en scepticisme, van socialisme, parlementarisme en geld. Maar in deze eeuw zullen bloed en instinct hun rechten herwinnen tegen de macht van geld en intellect. Het tijdperk van individualisme, liberalisme en democratie, van humanitarisme en vrijheid, is zijn einde nabij. De massa's zullen berusten in de overwinning van de Caesars, de sterke mannen, en hen gehoorzamen.'

Het was geen slechte voorspelling van de richting die Duitsland zou inslaan. Hij zag bijvoorbeeld goed dat de terugslag zich deels zou manifesteren als een oorlog tegen de stad: de belichaming van een decadente maatschappij. Nadat de 'macht van het bloed' weer tot leven gewekt was door de 'nieuwe Caesars', bleef menige Europese stad inderdaad geruïneerd achter.

Niettemin hebben de gebeurtenissen na 1945 Spenglers idee van westers verval in diskrediet gebracht. De geschiedenis van de 20ste eeuw kon veel overtuigender gepresenteerd worden als fase van een langgerekte westerse opgang. 'De laatste drie eeuwen vertellen het verhaal van de triomf van de macht van het Westen', schreef historicus J.M. Roberts in 1985 (*Triumph*

of the West). Triomf, niet alleen van de westerse macht maar bovenal van de westerse beschaving.

Amper vier jaren later leek de 20ste eeuw zelfs te culmineren in een totale westerse victorie, met het opbreken van het Sovjetrijk in Oost-Europa en het ineenstorten van de Sovjet-Unie zelf. Nog maar net voordien had Francis Fukuyama 'het einde van de geschiedenis' uitgeroepen, dankzij de overwinning van het westers model van liberaal democratisch kapitalisme. West leek zijn toppunt, zijn zenit bereikt te hebben.

Dit is echter in veel opzichten een fundamenteel foute lezing van de voorbije honderd jaar. De 20ste eeuw was, veel meer dan een tijd van westers trapezewerk, een periode van mondiale heroriëntering en westerse achteruitgang – niet in Spengleriaans culturele zin, wel relatief in economische, demografische en vooral imperiale zin.

Rond 1900 deelde het Westen werkelijk de lakens uit in de wereld. Van de Bosporus tot de Beringstraat, van Siberië tot Ceylon en al wat bekend stond als de Oriënt. De Britten heersten al lang over India, de Hollanders over Oost-Indië, de Fransen over Indochina; de Amerikanen hadden net de Filippijnen in bezit genomen; de Russen wilden wat graag Mantsjoerije inpalm. Alle imperiale machten hadden parasitaire buitenposten in China. Kortom, Oost was onderworpen.

Dat was allemaal mogelijk gemaakt door de westerse wetenschappelijke kennis, en vooral door de stelselmatige toepassing ervan in pro-

ductie en destructie. Economische historici verschillen van mening over de timing van de 'grote verwijdering' tussen de westerse en oosterse economieën. Kenneth Pomeranz (*The Great Divergence*) betoogt dat West-Europa pas na 1750 voorsprong nam, voornamelijk dankzij 'de meevallers' van kolonies en gemakkelijk te ontginnen steenkool. Hij schat dat China in 1600 nog goed was voor 29% van de wereldproductie, maar daarna terugviel tot amper 9% in 1913 – ook al huisvestte het nog altijd een kwart van de wereldbevolking. West-Europa nam toen eenderde van de wereldproductie voor zijn rekening, met slechts een zevende van de mensen.

Wat er ook van zij, de westerse hemelvaart werd bepaald door meer dan suiker en kolen. Ze was ook het spiegelbeeldige gevolg van het falen van de oosterse rijken om te moderniseren, om nog te zwijgen over hun intellectuele stilstand. Democratie, vrijheid, gelijkheid, maar ook raszuiverheid – al deze concepten stammen uit West. Zoals ook alle wetenschappelijke doorbraken van de moderne tijd, van Newton tot Einstein.

Marxistische historici hebben herhaaldelijk beweerd dat de oosterse achterlijkheid rond 1900 het gevolg was van 'imperialistische uitbuiting'. Het was eerder omgekeerd: die achterlijkheid maakte de Europese overheersing mogelijk en makkelijk. De Britse heerschappij over India was verre van een economisch succes. Het inkomen per hoofd stagneerde; het hele Indische subcontinent bleef lijden onder chronische hongersnood. Toch kun je moeilijk geloven dat het leven van de gewone Indiër (veel) beter geweest was als de Mogols waren

gebleven tot 1900. China's geschiedenis doet zelfs vermoeden dat het (nog) slechter geweest ware. Daar werd de voortgezette Aziatische heerschappij gekenmerkt door een paternoster van bloedige rebellies – symptomen van de verkrumpling van het keizerlijk regime. De Taiping-rebellie (1851-1864), een boerenkrijg onder aanvoering van een zelfverklaarde jongere broer van Christus, eiste 20 tot 40 miljoen levens. Even bloedig waren de moslimopstanden in Yunnan en Noord-West-China. Die rampspoed wijten aan westerse indringers is gevolgen voor oorzaken nemen. Het was eerder de verbroekeling van het keizerrijk waardoor Europese handelsmaatschappijen de kans schoon zagen om zich meester te maken van China's belangrijkste entrepots, Europese banken om China's jonge spoorwegen te leiden, en

“

De meeste Aziatische nationalistenv wilden hun landen *à la carte* moderniseren, met overname van alleen die aspecten van het westers model die in hun plannen pasten.

Europese ambtenaren om China's douanerechten te innen.

Niets symboliseert Azië's onderwerping beter dan de schending van China's soevereiniteit in 1900 door een multinationale legermacht (Oostenrijk-Hongarije, Groot-Brittannië, Frankrijk, Duitsland, Italië, Japan, Rusland en de VS), uitgestuurd om de Bokseersopstand te smoren. Deze ongeregelde, anti-christelijke beweging geloofde sterk in haar krijgs- en toverkunsten; het bracht ze geen enkele baat. Het

internationale leger hief doodsimpel het beleg van de gezantschappen in Beijing op, hield een 'grote mars' door de Verboden Stad en pauzeerde alleen om oude Mantsjoe-tabletten te 'verwerven' voor het *British Museum*.

Pas als je de omvang van de westerse overheersing rond 1900 goed in ogenschouw neemt, zie je het ware verhaal van de 20ste eeuw. En die verhaalboog is niet 'de triomf van West', maar veeleer de crisis van de Europese imperia. En als einde: de onverbiddelijke heropleving van Oost en de relatieve neergang van West.

Wat veranderde? Aziatische landen, te beginnen met Japan, zijn zichzelf geleidelijk gaan moderniseren, of werden gemoderniseerd. Daardoor versmalde de kloof tussen Europese en Aziatische inkomens en werd de grote verwijdering van de vorige eeuwen gekeerd. Als Oost zich alleen maar 'verwesterd' had, dan konden we ons nog koesteren in de gedachte van een universele westerse triomf. Maar geen enkel Aziatisch land – zelfs niet Japan in de Meiji-tijd, toen ministers daar jacquet en westerse danspassen overnamen – kon of wou zich omvormen tot een kopie van een Europese natiestaat. Integendeel, de meeste Aziatische nationalistenv wilden hun landen *à la carte* moderniseren, met overname van alleen die aspecten van het westers model die in hun plannen pasten.

Die heroriëntatie heeft haar beslag niet zonder slag of stoot gekregen. Japan in het bijzonder, begreep meteen dat gelijkheid met het Westen één ding betekende: oorlog. Japans overwinning op Rusland in de oorlog om Mantsjoerije (1904-05) was dan ook een echt keerpunt: de

eerste serieuze overwinning van een Aziatische macht over een Europees rijk sinds meer dan een eeuw.

Japan heeft de bakens uitgezet. Het begon met een militaire krachtproef, maar het schakelde uiteindelijk over naar een economische wedloop. In de jaren dertig daagde Japan de westerse machten uit met gebiedsuitbreiding tot Mantsjoerije en zelfs China's oostelijk kustgebied. China, verzwakt als het was door een burgeroorlog, kon de invallers niet terugdringen. Japan was nochtans erg kwetsbaar voor westerse sancties wegens zijn afhankelijkheid van olie, rubber en andere militaire en vitale materiaalbehoeften.

Tijdens Wereldoorlog II viel Japan tegelijk iedereen aan – de Britten, Fransen en Hollanders in Azië en de VS in de Stille Zuidzee. Het was een tot mislukken gedoemde gok. De VS kon het niet verslaan, maar het Europees imperialisme bracht het wel onherstelbare schade toe. Alle Europese pogingen om hun Aziatische imperia te herstellen na 1945 mislukten. Japan had de aangeboren westerse suprematie voorgoed aan diggelen geslagen en zijn oproep om het Europese juk af te werpen vond ruime weerklank. Nationalisten uit de Nederlandse kolonies begroetten Japan als 'de Leider van Azië, de Beschermers van Azië en het Licht van Azië'. Ba Maw, de door de Britten in 1940 gevangen gezette Birmaanse nationalist, verklaarde op de conferentie van de *Greater East Asian Nations* (Tokio, november 1943): 'Dit is niet de tijd om met ons hoofd te denken, dit is de tijd om met ons bloed te denken...' In dit opzicht alvast is Wereldoorlog II niet de advent van de 'Amerikaanse eeuw', maar wel het beslissende

“

Rond 1900 deelde het Westen werkelijk de lakens uit in de wereld. Van de Bosporus tot de Beringstraat, van Siberië tot Ceylon en al wat bekend stond als de Oriënt.

moment in de relatieve neergang van het Westen. Zelfs als één westelijk rijk stand hield tot in de jaren tachtig: de Sovjet-Unie.

Na zijn militaire nederlaag richtte Japan zijn energie helemaal op economische imitatie van en concurrentie met het Westen. Tussen 1950 en 1973 groeide geen enkele economie meer dan de Japanse: gemiddeld 8% per jaar, drie keer meer dan de Amerikaanse en Britse. Aanvankelijk was Japans economie kleiner dan die van Italië, aan het eind van die periode was ze bijna de tweede na de VS.

Waarom duurde het zo lang voor ook andere Aziatische economieën Japans groei gingen overdoen? Een antwoord op die vraag moet natuurlijk recht doen aan nationale kenmerken: India is niet China dat niet Indochina is. Maar één gemeenschappelijk antwoord schuilt wel opnieuw in de doodstrijd van de Westerse imperia. Eén erfenis daarvan was diskrediet van al wat westers was: rechtsstaat, privé eigendom, vrije markt, representatieve instellingen. En één gemeenschappelijk kenmerk van al die landen was dat ze al hadden 'mogen' deel hebben aan de eerste mondialisering, die van de 19e eeuw, en dat ze allemaal dezelfde les hadden geleerd: internationale handel is ongelijk in zijn resultaten, begunstigt wie al rijk is maar geeft wie arm is niet de kans om bij te benen. Die eerste mondialisering heeft ze gesterkt om, bij hun onafhankelijkheid, een andere weg te kiezen.

Het was, helaas, geen betere weg. Mao's halsbrekende industrialisering en culturele revolutie hebben tientallen miljoenen het leven gekost en Li-met-de-pet geen beter leven gegeven. In 1950 was het Chinese BBP per hoofd 21% van het wereldgemiddelde, in 1973 20%. Ook Indochina veerde niet op na Amerika's terugtrekking uit Zuid-Vietnam. India van zijn kant, werd verlamd door een combinatie van Britse bureaucratie, socialistische planning en agrarisch populisme. De ironie van het lot is dat ook de ideologie die verantwoordelijk was voor die laatste fase van stilstand – het marxisme – een westers invoerproduct was. Maar Azië's stilstand is voorbij. Na 25 jaar groei met dubbele cijfers is Joe Sixpack, in 1968 nog 120 keer rijker, nog maar 30 keer welvarender dan Li Wang, en als je vergelijkt in koopkrachtpariteit, nog maar 8 keer.

Wat veranderde? De val van de Sovjet-Unie in 1989-91 heeft de aandacht afgeleid van even vergaande veranderingen elders in de wereld: in China had een ander communistisch bewind uitgekend hoe economisch te hervormen zonder politiek te veranderen.

Toen Deng Xiaoping op 28 januari 1979 in Washington landde, was zijn trip het gevolg van een belangrijke omwenteling binnen de Chinese KP. De maand voordien had het 11e partijcongres beslist om China's economie op de markt te richten. Het was Dengs strategie om de lokale controle over de landbouw te breken en plaatselijke ondernemingen aan te moedigen. Al na enkele jaren waren die lokale bedrijven goed voor bijna eenderde van de totale industriële productie. Cruciaal in Dengs Amerikaanse trip was dat hij de verzekering

“

De val van de Sovjet-Unie in 1989-91 heeft de aandacht afgeleid van even vergaande veranderingen elders in de wereld: in China had een ander communistisch bewind uitgekend hoe economisch te hervormen zonder politiek te veranderen.

kreeg dat China zijn goederen zou kunnen exporteren naar Amerika. En dat als het speciale vrijhandelszones creëerde langs zijn kust, Amerikaanse ondernemingen daar zouden investeren, met meebrengen van technologische *knowhow*.

Amerikaanse firma's van hun kant, zagen het als een buitenkansje om productie uit te besteden. Sommige analisten voorspelden toen zelfs dat de speciale vrijhandelszones Amerikaanse kolonies in Oost-Azië zouden worden. Anderen hoopten stilletjes dat de vrije markt de KP zou verzwakken. Dat zou dan wel weer een triomf van het Westen geweest zijn. Maar zo ging het niet. Toen zich in 1989 een politieke beweging manifesteerde, deed het regime wat communistische regimes altijd al routineus hadden gedaan tegen binnenlandse dissidentie: tanks sturen. Politieke hervorming werd verstikt, economische groei niet.

Zoals andere Aziatische economische mirakels, wordt ook het Chinese aangedreven door uitvoer, en niet zozeer door binnenlands verbruik. Meer dan 11% van Amerika's invoer komt vandaag uit China. En al hoopten Amerikaanse bedrijven hun voordeel te doen met investeringen in Chinese filialen, dan komt amper een tiende van de recente buitenlandse investeringen in China uit de VS.

De rollen zijn omgedraaid. Het Amerikaans handelstekort met China is uitgedijd, en het zijn de Chinezen die Washington geld zijn gaan lenen. Ook raken meer en meer Amerikaanse bedrijven in de knel door de Chinese concurrentie: lage lonen en een yuan die mordicus ondergewaardeerd blijft tegenover de dollar. Het Amerika dat hoopte op een grote economische dochter, heeft nu in China een economische rivaal. Zakenbank Goldman Sachs heeft uit de losse computer berekend dat China's BBP dat van Amerika zal overstijgen in 2041.

De vermeende 'triomf van West' in 1989 blijkt een illusie. Dengs revolutie van tien jaar eerder heeft economische gevolgen die veel verder reiken, en Dengs onderdrukking van 1989 was belangrijker dan Gorbatsjovs capitulatie voor de oppositie datzelfde jaar.

Honderd jaar geleden kon West terecht de heerschappij over de wereld opeisen. Na een eeuw waarin het ene na het andere westerse imperium gevallen is, kan het daarop geen aanspraak meer maken. De VS blijven wel 's werelds grootste economische en militaire macht. De financiële crisis van 1997-98 in de zogenaamde 'tiggerlanden' was weliswaar ook een pijnlijke waarschuwing dat ook economische mirakels inzinkingen kunnen doormaken. Maar je kunt er je geld op verwedden dat China's leiders zulke valstrikken zullen weten te ontlopen. De wereldwijde heroriëntering die begon in de 20ste eeuw zal dus verdergaan. De relatieve neergang van West moet echter niet met angst en beven tegemoet gezien worden. Zolang die relatief blijft. Zolang die dus de tegenhanger is van de opgang van Oost uit de armoede. En zolang die volgende fase in de grote Oost-

West-toenadering minder verstoord wordt door oorlog en conflict dan in de eerste fase – de fase die we kennen als de 20ste eeuw.

2. Een vooruitblik: Azië 2007

Voor Azië wordt 2007 het zoveelste jaar van adembenemende verandering. Ziehier wat daar dit jaar gaat gebeuren. Een primeur dankzij

“

De rollen zijn omgedraaid: het Amerikaans handelstekort met China is uitgedijd, en het zijn de Chinezen die Washington geld zijn gaan lenen.

onze exclusieve contacten met een West-Chinese sjamaan en een Noord-Indische sadoe.

Februari

Beijing. In een poging om handelssancties vanwege het Amerikaanse parlement af te wenden, stuurt China missies naar de VS om daar massaal producten in te slaan in winkels over het hele land.

Najpyidaw. Na decennia militaire dictatuur verklaart Birma (Myanmar) het voorbeeld van Turkmenistan te volgen, de democratie in te voeren en volgende maand verkiezingen te houden.

Maart

Taipei. De voorraad politici slinkt tot nul, nu de procureur ook onderzoeken instelt naar de enkele Taiwanese politici die nog niet van corruptie verdacht zijn.

Tokio. Japan kondigt aan dat het synthetische vervangstoffen voor ijzererts en steenkool ontwikkeld heeft. Australië's uitvoer stort in en de beurs van Sydney beleeft haar grootste verlies.

Najpyidaw. Birma houdt algemene verkiezingen onder toezicht van internationale waarnemers uit Zimbabwe. Generaals bezetten alle parlements zitjes. Birma wordt het eerste miliparlementaire stelsel ter wereld.

April

Beijing. De Chinese koopmissies rapporteren dat ze, na alle *shopping malls* afgelopen te hebben, er niet in geslaagd zijn consumptiegoederen te vinden die niet in China gemaakt zijn. Beijing kondigt plannen aan om *Wal-Mart* te kopen en tot *The Friendship Store* om te dopen.

Kort Rijk. Antwerpens belangrijkste diamantair, Dilip Mehta, kondigt de verloving aan van zijn jongste dochter met Vincent van Quickenborne, Belgisch staatssecretaris. Volgens de heer Mehta is de basis voor de verloving gelegd op oudejaarsnacht in Mumbai, op het huwelijk van zijn jongste zoon. Hij was vooral opgetogen over de Gandhi-test die Vincent had meegebracht. De regering-Verhofstadt verlaagt, bij wijze van nationaal geschenk, de belastingen voor Indiërs in België tot nul. Minister van Financiën Reynders overweegt als bruidegomschat de verwerking van de belastingaangiften uit te besteden naar India.

Mei

Beijing. China openbaart eindelijk de samenstelling van de korf munten die zijn nationale bank hanteert om de wisselkoers te bepalen van de renminbi (in het land zelf yuan genoemd). De voornaamste munten zijn: de Macao pataca, de Panamese balboa, de Birmaanse kiat, de Bhoetanese ngultrum en de Laotiaanse kip. Pjongjang. Kim Jong-Il kondigt een historische verzevenlijking van het Grote Socialisme aan:

Noord-Korea heeft 's werelds grootste siliconchip ontwikkeld, ter grootte van twee voetbalvelden.

Juni

New Delhi. De Belgische regering komt er, na de verkiezingen, niet meer uit hoe het land nog kan bestuurd worden en besluit het federaal bestuur uit te besteden aan WeGov, een consortium van IT-bedrijven in Bangalore, onder leiding van Rob 'de manager' Heyvaert.

Tokio. Japans laatste rijstboer sterft op z'n 102 jaar. De regering vreest een zware bedreiging van 's lands veiligheid en verhoogt de invoerheffingen op rijst tot 10.000%. De Doha-wereldhandelsgesprekken krijgen daardoor een fatale doodsteek.

Juli

Washington. Het IMF is blut nadat het laatste leenland zijn schuld heeft terugbetaald. Het heeft geen vast inkomen meer. Oost-Aziatische landen bieden aan om borg te staan, op voorwaarde dat het IMF akkoord gaat met diepgaande structurele hervormingen, ernstige bezuinigingen en strikt toezicht door China's Bank van het Volk.

Londen. De wereldzandprijs schiet omhoog nadat Noord-Korea gezegd heeft massaal reuzenchips te gaan produceren. China koopt meteen de Sahara om zijn siliconbevoorrading te verzekeren, maar verklaart zich niet te zullen mengen in de interne aangelegenheden van de regio.

Augustus

New Delhi. Rapporten dat India's regeringswerk grotendeels gaat verricht worden in Amerikaanse *call centers* veroorzaken demonstraties in India's steden; India's vakbonden protesteren

dat onderbetaalde Amerikanen de jobs van middenklasse Indiërs 'stelen' en vragen sancties tegen de uitvoer naar Amerika en revaluatie van de dollar.

Sydney. Australië ziet af van de jaarlijkse top van het *Asia-Pacific Economic Cooperation* forum. De opera blijkt te klein om alle delegaties te ontvangen – zelfs rechtstaand. De top wordt helemaal afgeblazen als Papoea Nieuw Guinea het enige alternatief blijkt en de Aziatische leiders vraagt om kogelvrije vesten te dragen voor de traditionele groepsfoto in lokale klederdracht.

September

Washington. Geruchten dat Azië's centrale banken hun wisselreserves gaan diversifiëren naar *kaori* schelpen lokken paniekverkoop van de Amerikaanse dollar uit. De Amerikaanse schatkist vraagt IMF-noodhulp, maar wordt verwezen naar een telefoonnummer in Beijing.

Sydney. Macquarie, de hebzuchtige Australische investeringsbank die ook 'Zaventem' (BIAC) bezit, lanceert een vijandig overnamebod op zichzelf, nadat het financiële analisten gebrieft heeft dat er geen andere geschikte doelwitten meer overblijven.

Oktober

Genève. De Wereldgezondheidsorganisatie bevindt dat de lucht in Hongkong grotere gezondheidsrisico's inhoudt dan 80 sigaretten per dag. Donald Tsang, Hongkongs CEO, zegt dat de tijd gekomen is voor vastberaden leiderschap en doortastend optreden, en huurt een

Amerikaanse lobbyist van de tabaksindustrie in om een einde te stellen aan de 'ongegronde geruchten' over de luchtkwaliteit.

New Delhi. WeGov, het consortium dat België tijdelijk moet beheren, maakt eenzijdig een einde aan het contract. Reden: 'De opdracht gaat de inspanningen van de beste hersenen te boven.'

November

Washington. De VS vragen China meer dollars te kopen om de munt op te peppen en biedt in ruil de Zevende Vloot aan. Beijing wijst het aanbod af, zeggende dat het de Navy al bezit, want die wordt gefinancierd met geleend Chinees geld. De dollar daalt verder tot drie voor één euro. Het Huis van Afgevaardigden wil het opschrift op de dollar veranderen van 'In God we trust' naar 'Op een verlosser hopen wij'.

Manila. De Filippijnse economie keldert nadat Western Unions geldtransfersysteem crasht en de geldstromen van Filipino's geblokkeerd blijven.

December

New Delhi. Na zes maanden zonder regering is België's uitvoer naar recordhoogten gestegen, de werkloosheid gekrompen tot lers niveau, de belastingmoraal opgevijzeld tot Zweedse hoogte en de gevangenis van Dendermonde van sleutels voorzien.

Tokio. De consumptieprijzen zijn op jaarbasis gestegen met 0,04%. Japans Nationale Bank waarschuwt voor galopperende hyperinflatie en verhoogt de rentevoet tot 10%. De Europese Centrale Bank overweegt het Japanse voorbeeld te volgen.

Johnson Controls: de dubbele onzekerheid van werknemers in toeleveringsbedrijven

Terwijl in de Heizelpaleizen te Brussel de jaarlijkse hoogmis van de auto plaatsvindt, starten de productielijnen bij VW en de meeste toeleveringsbedrijven weer op.

Op het ogenblik dat de constructeurs op het autosalon uitpakken met kortingen en gratis opties, presenteren de financieel directeurs van dezelfde bedrijven plannen om de kosten te drukken en om overtollige productiecapaciteit weg te werken. Tegelijk wordt overcapaciteit gekoesterd. Het is een economische kost, maar tegelijk een wapen dat georganiseerde werknemers in de verschillende vestigingen moet aanzetten tot nederigheid.

Ook *outsourcing* draagt bij tot het terugdringen van kosten. Constructeurs assembleren onderdelen afkomstig van 'toeleveranciers'. De toeleveringsbedrijven bezorgen *just-in-time* onderdelen van auto's die vroeger door de autoproducenten zelf vervaardigd werden: bumpers, dashboard, zetels, binnenbekleding enz. De loon- en arbeidsvoorwaarden in de toeleveringsbedrijven zijn minder goed dan die in de assemblagebedrijven.

Schokeffect

Eén van de toeleveringsbedrijven van VW Vorst is Johnson Controls dat in Geel de autozetels vervaardigt voor de Golf en de Polo. Er werken 564 mensen waarvan 231 voor VW. De staking in Vorst betekende voor de werknemers in de VW-afdeling economische werkloosheid. De werknemers aan de Opel-lijn bleven aan de slag en konden opgelucht ademen bij het vernemen van het goede nieuws voor General Motors in Antwerpen.

Twee weken nadat de bom insloeg te Vorst, startte Johnson Controls de procedure om over te gaan tot een collectief ontslag, dat werd aangekondigd voor 231 werknemers. De eerste vergaderingen van de ondernemingsraad brachten weinig concreets omwille van de dichte mist die hing boven de toekomst van VW Vorst.

Tijdens de bijeenkomsten van de ondernemingsraad werden we wel geconfronteerd met de wurggreep waarin de toeleveringsbedrijven zitten. Toeleveranciers worden 'genomineerd' om te leveren voor een bepaald automodel. Johnson Controls is genomineerd voor alle autozetels van het type Golf A5 die in Vorst tot einde 2008 van de band zouden rollen. Johnson Controls investeerde hiervoor in een tweede assemblage-lijn naast de bestaande Opel-lijn.

Een nominatie houdt geen garantie in op een bepaald volume. Het effectief aantal zetelsets dat Johnson Controls levert, hangt af van het aantal sets dat wordt 'afgeroepen' door de klant, die op zijn beurt afhankelijk is van de grillen van de consument. Dat de productie van de Golf in Vorst volledig wordt stopgezet vóór

de einddatum van de nominatie betekent volgens Johnson Controls geen contractbreuk vanwege VW. Contractbreuk of niet, eigenlijk heeft het geen belang. Johnson Controls is een internationaal concern dat op elk moment wel ergens in de wereld meedingt naar de nominatie voor een nieuw automodel. Goede relaties met de constructeurs zijn van levensbelang en vallen niet te verzoenen met juridische procedures.

Geen schadevergoeding dus vanwege VW. Ook van de verklaringen die politici deden over "de werknemers in de toeleveringsbedrijven die niet vergeten mochten worden" konden we niets kopen. Het sociaal passief bij Johnson Controls was volledig voor eigen rekening.

Sociaal akkoord

Uiteindelijk kwam er op 9 januari bij Johnson Controls een sociaal akkoord uit de bus.

De tijdelijke arbeidsovereenkomst van 56 werknemers wordt niet verlengd. Ze ontvangen een afscheidspremie. Daarnaast zoekt de onderneming 84 werknemers die gebruik maken van een regeling voor vrijwillig vertrek. Geen premies zoals bij VW, wel een fatsoenlijke regeling. Gedwongen ontslagen zullen hierdoor hoogstwaarschijnlijk niet nodig zijn. Dit kan helaas niet gezegd worden voor alle toeleveringsbedrijven.

VW-Vorst werkt ondertussen in afgeslankte vorm de laatste wagens van het type Golf af. De VW-Polo moet in combinatie met een ander model de brug maken naar de komst van Audi in 2009. Johnson Controls levert de zetels voor de resterende wagens Golf en Polo. Einde 2008 zal de VW-lijn bij Johnson Controls volledig stilvallen.

Een nieuw model voor VW Vorst zorgt immers niet automatisch voor werk in de huidige toeleveringsbedrijven. Toeleveranciers dienen in een 'biedfase' mee te dingen naar de nominatie voor een nieuw model. Die kan slechts verkregen worden door goedkoper en flexibeler te werken dan de concurrenten. Werknemers in de toeleveringsbedrijven leven met een dubbeleonzekerheid. Productievolumes in de assemblagebedrijven vormen een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde voor het behoud van hun job. De kans op een nominatie door Audi is zeer gering.

*Paul Heykants is
secretaris LBC-NVK.*

Omdat onderaannemers de (loon)kosten bewaken, is het personeelsverloop relatief hoog. Het 'natuurlijk verloop' in de Opel-afdeling zal er voor zorgen dat alle resterende werknemers aan de VW-lijn bij Johnson Controls tegen einde 2008 geïntegreerd zijn in de Opel-lijn.

Paul Heykants

Overleg voor beginners

Van de veteranen van het interprofessionele overleg wist je dat elke keer anders was. Een routine wordt dat nooit. Al horen er wel een paar vaste rituelen bij. En al zat er kennelijk ook een constante beweging in: almaar moeilijker. Want almaar moeilijker mandaat van de respectieve achterban. Almaar minder speelruimte in een globaliserende economie. Almaar meer bemoeizucht van de regering. Almaar meer

geroep van de stuurlied aan (Vlaamse) wal, VOKA vooral. Almaar meer nood aan smeerolie, vanuit de sociale zekerheid of via belastingverlaging. Almaar meer persvoyerisme. En almaar meer klachten over de facilitaire aspecten.

Elke veteraan verwerkte dat vermoeilijken op eigen wijze. Wat meer gemakkelijke mengeling van ironie en cynisme bij de ene. Regelmatig geventileerd in *De Gids* overigens. Wat meer ontgoocheling bij de andere. Zoals die onder meer doorklonk bij het afscheid van Josly Piette, de tweede man van het ACV, eind 2005. Vertrek naar Europese of internationale opdrachten bij nog anderen.

Moeilijke omstandigheden

Dat beloofde dus. Voor ondergetekende was het de eerste keer. Toch van zo dichtbij.

Vlaamse onderhandelingen genoeg gehad. Maar dat is een stiel op zich. Daar heb je werkgevers die nooit anders hebben gedaan dan vermijden dat een tweede loket zou worden geopend voor de werknemers. Al die jaren (sinds het eerste, en tot op heden nog altijd het beste Vlaams werkgelegenheidsakkoord van 19 maart 1993) bleef het Vlaamse interprofessionele overleg beperkt tot een klaagmuur en vraagbaak, richting Vlaamse regering. Op zich niet onbelangrijk. Integendeel, al te vaak onderschat. Ook syndicaal. Omdat het meestal weinig ging over de thema's waarvan de cao-onderhandelaars wakker liggen. Maar wel waarvan de werklozen wakker liggen. Of die vooral voor de toekomst belangrijk zijn: levenslang leren, streekbeleid, preventief bedrijfsbeleid, industrieel beleid, innovatie, onderwijs en arbeidsmarkt

Dat Vlaamse overleg heeft mee de basis gelegd voor een invulling van de (vaak nieuwe) Vlaamse

bevoegdheden die op een aantal terreinen – Werk het meest, Economie het minst – al bij al behoorlijk aansluit bij de verwachtingen van de sociale partners. Maar zonder dat de werkgevers ooit hun nek moesten uitsteken. Die luttele keren dat je dacht iets te hebben bereikt dat van ver leek op een engagement van werkgeverskant, verdampte dat van zodra het in uitvoering moest worden gebracht.

Dat federale overleg beloofde ook om andere redenen zeer moeilijk te worden. *Mission impossible*, werd al snel beweerd. Begin 2005 geen getekend interprofessioneel akkoord. Alleen maar een ontwerp, na het afspringen bij het ABVV. Desalniettemin grotelijks uitgevoerd.

Vervolgens het likken van de wonden, na het Generatiepact van eind 2005.

Verhofstadt die midden 2006 de sociale partners horendol maakte met zijn haast- en vliegwerf over het arbeidsmarktbeleid.

Een sterke economische groei doorheen 2006. Nog mooiere winstcijfers in de bedrijven. En bloedmooie bonussen voor het topmanagement. Terwijl de wetgever de interprofessionele en cao-onderhandelaars sinds 1996 had opgelegd enkel oog te hebben voor de evolutie van de uurloonkost bij de buurlanden. Waar de vakbonden, die van Nederland, maar nog meer – omwille van het soortgelijke gewicht – die van Duitsland, zich tevreden hadden gesteld met matige looneisen en nog matiger cao's.

Een ABVV dat al een tijd op drift leek. Zeker na de splitsing van hun metaalbond. En met de vraag hoeveel ruimte het nieuwe tweespan – Deleeuw en Demelenne – zou krijgen. De langgevreemde, maar al bij al nog onverwacht zware klappen, bij Volkswagen Vorst, die het sociale klimaat bedierven.

Een voorzitter van de onderhandelingen – naar traditie de tijdelijke VBO-voorzitter, deze keer Daoust – die de ondankbare taak had in de voetsporen te treden van het monument Van Steenkiste. En voor de rest een pak andere *bleus* aan de tafel, zowel aan de tafel als in de coulissen. In elk geval een bijkomend risico dat de mayonaise zou schiften.

En werkgevers, die in een zetel leken te zitten. Want de vakbonden hadden een akkoord per se nodig om het Generatiepact verder te kunnen verzachten. Vooral voor een versoepeling van de loopbaan- of leeftijdseisen voor het brugpensioen. Voor werknemers met gaten in hun loopbaan, vooral vrouwen. Voor werknemers in zware beroepen ook. Of voor werknemers met zeer lange loopbanen. Terwijl voor precies die dossiers de regering de werkgevers in een zetel had geplaatst. Die wisten in elk geval wat ze hadden te winnen bij ontstentenis van akkoord. Een keikrenterige regeling om gaten in de loopbaan op te vullen (de "gelijkstellingen"). Een versmalling van de zware beroepen tot wisselende ploegen. En niks vervroeging van het brugpensioen voor de werknemers met 40 jaar loopbaan.

Werkgeversorganisaties die elkaar opjatten en opjoege om geen verhogingen van de brutolonen meer toe te staan. Alleen maar nettoverhogingen. Dus zwaar meebetaald door de overheid en de sociale zekerheid. Terwijl de vakbonden precies van een brutoverhoging van het minimumloon hun speerpunteis hadden gemaakt.

Klein mirakel

En toch maar een ontwerp van interprofessioneel akkoord. Dat bovendien enig voorzichtig enthousiasme lijkt los te weken. De voorspel-

bare reacties van VOKA en Tegenbos daargelaten. Dat deze keer – al weet je nooit – een behoorlijke kans maakt dat het bij elke partner de consultaties trotseert. Een klein mirakel, gezien de moeilijkheidsgraad. En toch niet geheel uit de lucht komen vallen.

Omdat doorheen 2006, na het nieuwe dieptepunt van het Generatiepact, stapsgewijs het vertrouwen onder sociale partners werd heropgebouwd. Met de herziening van de indexkorf begin 2006. Met de competitiviteitsverklaring van 27 maart 2006. Met het akkoord van 20 september 2006 over de welvaartsvastheid van de uitkeringen en de belastingvermindering ploegenarbeid. Met het akkoord in de Nationale Arbeidsraad over de zware flexibilisering (*plusminus conto*) die de automobielenijverheid had gevraagd. Keer op keer loodzware dossiers. Maar waar, uiteindelijk, de wil aanwezig was te slagen. En waaruit ook, toen al, de wil bleek om de onderhandelingen voor een akkoord voor 2007-2008 te laten slagen. Zeker bij het VBO. Werkgevers maken natuurlijk ook snel de redenering dat een verslechtering van het sociale klimaat tot "onredelijke" syndicale eisen in de sectoren en bedrijven dreigt te leiden. Zeker gezien de winstcijfers van het (gemiddelde) bedrijf.

Dat is zeker niet de enige factor. Dat de mayonaise uiteindelijk pakte, heeft te maken met een reeks andere factoren.

Een regering die (laattijdig) beseftte dat ze geen stokken meer in de wielen moest steken. Die de werf arbeidsmarktbeleid uiteindelijk niet op de spits dreef. Die midden oktober besliste "onver-

Chris Serroyen is hoofd van de studiedienst van het ACV.

kort" uitvoering te geven aan het akkoord onder sociale partners over de welvaartsvastheid van de uitkeringen. En die, ook in het zicht van de federale verkiezingen, de interprofessionele onderhandelaars geen strobreed in de weg wenste te leggen voor de uitvoering van een eventueel interprofessioneel akkoord.

Een VBO-equipe die zich uit de naad werkte om tot een akkoord te komen.

Een UNIZO dat voor één keer niet het onderste uit de kan wilde. Waardoor uiteindelijk nog het Agrofront, zeg maar de Boerenbond, de moeilijkste klant bleek.

Al kon die worden gepaaid met de fiscale vermindering voor de champignonsteelt.

De media wier aandacht werd verlegd, eerst naar de splitsing van het land via RTBf en vervolgens naar de perikelen rond prins Laurent. Wat toeliet in alle discretie te onderhandelen.

Een ongelukkige lekkage, met nog steeds onduidelijke herkomst, naar *Le Soir* daargelaten.

En een groeiend persoonlijk vertrouwen tussen de onderhandelaars. Niet zelden een van de belangrijkste factoren om onderhandelingen te laten slagen.

Basis voor welvaartskoppelingen

Het moet de stampede van de staatshervormers groenijdig stemmen. Het was voor hen zoveel leuker geweest de federale sociale partners op hun bek te zien gaan. Als argument voor een vervlaamsing van het sociale overleg. Op de vooravond van een nieuw rondje staatshervorming. Terwijl ze nu niet verder komen dan wat lage uithalen dat het akkoord ontoereikend is voor de Vlaamse behoeften. Alsof je in Vlaanderen er wel in zou slagen de deregule-

rings-, flexibiliserings- en inleveringshonger van de Vlaamse werkgevers in akkoorden te gieten.

Een trendbreuk? Want dat soort vragen hoort thuis in deze rubriek: uit een casus globale kwesties distilleren. Antwoord: ach, dat bepaalt de geschiedenis.

Of het toeval. Sociaal overleg is bijzonder volatiel geworden, dan niet humeurig.

Er is in elk geval één breuk. Al is dat ook een terugkeer naar een ver verleden. Toen interprofessionele akkoorden – los van de primauteit van de politiek – ook gingen over de sociale zekerheid.

Het Generatiepact heeft ervoor gezorgd dat de sociale partners tweejaarlijks moeten onderhandelen over de verdeling van de budgetten voor de welvaartsvastheid van de sociale uitkeringen. Tegen 15 september. Al namen de sociale partners al onmiddellijk enkele dagen meer tijd. Om uiteindelijk ook af te spreken dat de maxima in de sociale zekerheid zouden mee evolueren met de loonnorm die de sociale partners tweejaarlijks afspreken.

Wat dus naar de toekomst twee belangrijke koppelingen inhoudt.

Voor het najaar van elk paar jaar – dus najaar 2008 de volgende keer – wordt niet enkel meer een kader uitgetekend voor de volgende caoronde, maar wordt (tegen 15 september) ook de basis gelegd voor welvaartskoppelingen voor de niet-actieven.

En bovendien wordt voortaan door de cao-onderhandelaars een loonnorm bepaald die niet enkel bepalend is voor de loonsverhogingen, maar ook voor de verbetering van de plafonds in de sociale zekerheid. De 5%-loonnorm van dit akkoord, die geeft – bij een verwachte inflatie van 3.9 % – voor 2009 een verhoging van de

maxima in de sociale zekerheid met 1,1%. Zeg nu nog dat sociaal overleg alleen de actieven, de *insiders*, baat.

Chris Serroyen

Zelfdoding

Midden december 2006 verscheen minister Vervottes *Aktieplan ter preventie van zelfdoding (sic)*. De 82 bladzijden tellende nieuwsbrief heeft het consequent over 'zelfdoding'. In een artikel van 11 december in *De Standaard* over het plan verschijnt het woord 'zelfmoord' tien maal, het Angelsaksische woord 'suïcide' één maal, maar het woord 'zelfdoding' niet. Een korte zoektocht op het virtuele *Knack*-archief geeft 114 resultaten voor 'zelfmoord' en vier voor 'zelfdoding'. Voor het meer populaire *Nieuwsblad* krijg je grotere cijfers, maar gelijkaardige verhoudingen: 1.036 voor 'zelfmoord' en 87 voor 'zelfdoding'. Ook Jan Vanhaelen, woordvoerder van de Sarah Beweging (vzw voor psychosociaal welzijn) heeft het in opiniestukken vrij consequent over 'zelfmoord'. Is dit semantisch zout op de slakken leggen? Vergist iemand zich of hebben we te maken met louter synoniemen of parafrazeringen?

H. M. Kuijtert schreef in 1983 al een filosofisch boek (*Suïcide, wat is er tegen?*) waarin hij het moreel perspectief rond zelfdoding analyseert. In het belangrijke openingshoofdstuk maakt Kuijtert het onderscheid tussen 'zelfmoord' en 'zelfdoding'. 'Zelfmoord', concludeert hij, is een foute term omdat ze een negatieve connotatie in zich draagt. 'Zelfdoding' is de neutrale versie

van de actie. 'Zelfmoord' is een term die we beter niet gebruiken, omdat ze op een overtreding wijst. Een overtreding van de morele, religieuze en natuurlijke orde. 'Zelfmoord' verwijst naar een misdaad. Maar zoals Kuijtert efficiënt argumenteert: je kunt geen misdaad ten opzichte van je zelf plegen. Wat aan de grondslag van het woord 'zelfmoord' ligt, is de klassiek katholieke (en calvinistische) gedachtegang dat zelfdoding een zonde is.

Voortvloeiend uit de degelijke argumenten dat zelfdoding noch een zonde, noch een misdaad, noch een overtreding is, komt een nog veel belangrijker redenering om het gebruik van het woord 'zelfmoord' definitief te schrappen. De drie negatieve associaties die met 'zelfmoord' vasthangen, versterken namelijk het taboe. En laat een gebrek aan openheid en praten over gevoelens – eigen aan elk taboe – nu net één van de (grote) oorzaken zijn van de hoge zelfdodingscijfers. Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie zijn de laatste 45 jaar de cijfers met 65% gestegen. Zelfdoding is nu over de hele wereld één van de top drie doods-oorzaken in de leeftijdscategorie 15 tot 44-jarigen. "Het is belangrijk dat media correct en niet-stigmatiserend berichten over geestelijke gezondheidsproblemen"⁽¹⁾, staat er mooi te lezen in de nieuwsbrief. Het subtiele maar belangrijke onderscheid tussen 'zelfmoord' en 'zelfdoding' bewijst dat een correcte berichtgeving allesbehalve vanzelfsprekend is en stereotypes in onze basistaal vastgebakken zijn. Alles is beter dan doen alsof beide woorden hetzelfde zijn. Het persagentschap *Belga* bijvoorbeeld maakt in het artikel over de ministeriële nieuwsbrief arbitrair gebruik van de twee woorden: zes maal 'zelfmoord' en vier

maal 'zelfdoding'. Ook in de grondslagen van de instituten trouwens, want in Vlaanderen is er sprake van een 'Zelfmoordlijn' en van 'het Centrum ter Preventie van Zelfmoord'. Een chirurgische, taalkundige ingreep zou al een kleine stap vooruit zijn.

Minister Vervotte is niet de enige die de media vraagt secuur te zijn, ook de Wereldgezondheidsorganisatie heeft een folder met enkele aanmaningen die vreemd maar tegelijk herkenbaar zijn. Bijvoorbeeld: "Refer to suicide as a completed suicide, not a successful one."⁽²⁾ Zelfdoding mag je niet plaatsen in een context van 'slagen', ook al lees je vaak over een 'mislukte zelfmoordpoging'. De WHO waarschuwt ook voor simplistische verklaringen rond zelfdoding. Maar hier is het vaak dweilen met de kraan open. Onlangs nog kwam *Het Laatste Nieuws* met de volgende kop: "Zelfmoord na confrontatie met lelijke internetdate". Dat is plat en banaliserend, maar ook *De Standaard* neemt het artikel over. Zo schieten media wel meer door de bocht. Een euvel van alle tijden dat dramatische gevolgen kan hebben, zoals het Werther-effect. Naar aanleiding van Goethes *Das Leiden des jungen Werthers* stapten ettelijke jonge mannen met liefdesverdriet op gelijkaardige manier uit het leven als de jonge Werther. Vandaar dat het Werther-

effect ook wel bekend staat als het imitatie-effect. Bij de NMBS horen we dan ook dat de trein stilstaat omwille van 'een ongeluk in het station'. Daarbij ontstaat de paradox dat er als het ware niet publiekelijk zou mogen bericht worden over een zelfdoding(spoging).

Het verschil is hier dat de context en de manier waarop al bekend zijn en daardoor een aantrekkingspunt kunnen vormen voor mensen met suïcidale gedachten. Het feit dat gelijk wie gelijk wat doet, is *altijd* al een aantrekkingspunt geweest voor mensen met gelijkaardige of dezelfde neigingen. Daar zal nooit iemand iets aan kunnen veranderen. Er mag wel degelijk bericht worden over zelfdoding, maar het hoe en waarom zijn precare valstrikken waar zelfs een ervaren journalist in kan vastlopen. Sommige verslaggevers houden nu eenmaal niet van ingewikkelde, multicausale verklaringen, maar wel van smeùige details en sensationele beelden. Desalniettemin doen we er aan goed, zowel journalisten als anderen die erover spreken, simpelweg minister Vervottes taalgebruik over te nemen en het neutrale 'zelfdoding' in plaats van het pejoratieve 'zelfmoord' te gebruiken.

*Anton Maertens,
redactiesecretaris*

(1) Welzijn en gezondheid Nieuwsbrief, kabinet Vervotte, p. 66.

(2) *Preventing Suicide: A resource for media professionals*, WHO, p. 8.

Marie-Jeanne De Pauw, wat een vrouw!

Vrouw van het sociale jaar 2006

Na vorige *Gids* kon u uw stem uitbrengen voor de man of vrouw van het sociale jaar 2006. Vrij te kiezen uit een bonte keur van acht bijzonder verdienstelijke vrouwen en mannen. Ongezien *gendeneutraal*, met vier mannen en vier vrouwen:

- Pascal Van Cauwenberghe, kopman van het ACV bij Volkswagen Vorst;
- Jeanne Devos, Vlaamse non in de sloppenwijken van Mumbai;
- Marie-Jeanne De Pauw, sterkhoudster van de ondernemingswerking van het ACV in het Gentse;
- Bernadette Adnet, onderhandelaarster van het VBO voor de welvaartsvastheid van de uitkeringen;
- Alda Greoli, nieuwe nationaal secretaris van de *Mutualités Chrétiennes*, maar al haar strepen verdiend als cabinetard bij Onkelinx;
- Joseph Servotte, *cabinetard* bij Demotte;
- Lieven Lenaerts, advocaat voor de goede zaak;
- Christian Van Buggenhout, curator met het hart bij de werknemers.

Niet voorspelbaar wie het zou halen. En toch. Met lengtes voorsprong. Met de vingers in de neus: Marie-Jeanne De Pauw. In vervlogen tijden nog trekker van de werzoekendenwerking van het ACV. Maar sinds jaar en dag bij ACV Gent-Eeklo actief in de ondersteuning – zeg maar opjagen – van de ondernemingswerking. Rond sociale verkiezingen. Rond economisch-financiële infor-

matie. Rond milieu. Rond gezondheid en veiligheid. Naar de grote bedrijven. Maar nog het liefst naar de kleintjes. Met de vrouwenwerking op de koop toe.

Met een reputatie die wat weg heeft van Bomans' *Insectenboek*. Bezige bij. Syndicale luis in de pels. Teek in de huidsplooiën van het vakbondswerk.

Je moest van goeden huize zijn om deze

keer te winnen. Desalniettemin haalt zij het ondanks de zware concurrentie. Maar uiteraard ook dankzij zorgvuldig georchestreerde SMS-kanonnade en mailspervuur. Zoals telkens wanneer er een ACV-vrijgestelde genomineerd wordt. Maar toch met verrassend veel bijval en zeer veel enthousiasme.

Een buitengewone vrouw. En toch zo gewoon naar buiten.

Een korte bloemlezing uit de voordrachten spreekt boekdelen.

"Ongelooflijk sociaal werklustig – je houdt het niet voor mogelijk".

"Haar reputatie van tomeloze, niets (of niemand) ontziende kracht strekt duidelijk verder dan de Meetjeslandse kreken, Gentse kanaalzone of het technologiepark in Zwijnaarde".

"Dikwijls opererend op gevaar van lijf en leden en in een geheel eigen tijdsrekening slaagt ze erin de nog niet platgetreden paden (in KMO's en in ondernemingen zonder kandidaten) in kaart te brengen of op te zoeken".

"Omdat ze zo gewoon is en doet. En alles wat ze doet zo doodnormaal vindt".

"Een bijouke van een collega. Iemand met een schitterende ingesteldheid, een uitstekende dossierkennis en een ongelooflijke werkkraft".

"Iemand die zonder veel tralala er iedere dag keihard tegenaan gaat".

"Of het nu om mensen gaat uit een multinational of uit een kleine KMO met twee werknemers, met volle inzet gaat ze ertegen aan om hen te helpen, hun vragen te beantwoorden".

"Stelt vragen die een ander niet wil of durft stellen, denkt altijd een stapje verder dan de meeste van ons".

"Hopelijk nu eens een vrouw. Die steeds werkt in de schaduw. En niet voor de eigen eer. Die héél hard werkt voor de basismilitanten in de ondernemingen".

"Weet ook steeds te zeggen wat anderen misschien wel denken".

"Neemt iedereen op sleeptouw in haar enthousiasme".

"Een onverbidelijke voorkeur voor de zwaksten, voor zij die het minst gehoord worden in de vakbond".

Dat begint te lijken op heiligenverering. Ons Marie-Jeanne als een soort Gentse syndicale kruising van Jeanne D'Arc en Jeanne Devos. Al zal er wel wat overkill bij zijn. Om de voorspraak kracht bij te zetten. Of in de genereuze emotionaliteit die bij jaarwisselingen hoort. En vermoedelijk ook omdat op Marie-Jeanne het beeld wordt geprojecteerd van de vakbond zoals men die graag ziet. Maar al wie van het redactiecomité haar persoonlijk kent of heeft meegemaakt, weet dat het niet geveinsd is. En oververdiend. Een vrouw uit de duizend. Voor een vakbond van de jaren tweeduizend.

Windustrie

Fons Verplaetse kon als gouverneur van de Nationale Bank al niet aan de verleiding weerstaan; Jean-Luc Dehaene speelt er graag grote ziener mee; en Paul De Grauwe zet er dezer dagen zijn achternaam kracht mee bij: industrie. Als je alle doemdenkers moet geloven, dan wordt bijna de hele wereldproductie naar lage kostlanden als China verschoven. Een verhuis die fabrieken in rijke landen even zeldzaam zou maken als rokkostuums en grammofoons.

De werkelijkheid is anders. Er zijn de cijfers. Ondernemingen hebben inderdaad in de voorbije jaren een hoop productie verplaatst buiten de grote ontwikkelde landen. Maar West-Europa, Noord-Amerika en Japan waren ook in 2006 nog altijd goed voor ongeveer drie vierden van 's werelds goederenproductie. China's aandeel was zo'n 9% - weliswaar merkkelijk hoger dan de 4% van tien jaar geleden.

En er is de bedrijfsstrategie. *De Financial Times* heeft in zijn nummer van 12 december verslag gedaan van zijn rondgang langs een heel aantal bazen van industriële ondernemingen. Die bleken opmerkelijk zelfzeker over de mogelijkheden om fabrieken rendabel te laten blijven opereren in hoge kostlanden, vaak in tandem met productiecentra in lagere kostenregio's. Uit wat de krant rapporteert kun je afleiden dat een breed assortiment van fabrieken in hoge loonlanden rekenen op positieve compensaties voor hun hogere kosten. Bijvoorbeeld de ontwikkeling van goederen die gesofisticeerde technologie gebruiken of de productie

van 'betere' goederen voor de eigen plaatselijke ge- of verbruikers.

Ook de economische achtergrond werkt heilzaam: de economische heropleving in Europa en Japan en de sterke groei in China en India zijn ook de industrie in rijke landen ten goede gekomen. Daarnaast hebben heel wat ondernemingen in de rijke landen onderhand de grens bereikt van wat ze om kostenredenen willen verschepen naar China en andere opkomende economieën. Ten slotte is de productietaart groter geworden, en dat biedt alle regio's, ongeacht hun kostenniveau, kansen op grotere spieën.

Na een recessie in 2001, toen de industriële productie wereldwijd daalde met 2,5%, is die sindsdien gestegen met gemiddeld 3,6% per jaar - een ietsje meer dan het totale bruto wereldproduct. Ook over een langere periode - 1990-2005 - steeg de goederenproductie meer (47%) dan het BWP (42%). Die stijging was hoger in China en andere opkomende economieën, maar ook alle geïndustrialiseerde regio's zagen hun industriële productie nog toenemen in de voorbije vijftien jaar.

Het interessante in het verhaal van de *Financial Times* is dat fabrikanten bijna overal een middenweg zoeken, een mix uitproberen. In de staalsector bijvoorbeeld, is er geen trek naar lage kostlanden, maar zijn het wel lage kostproducenten die de gespecialiseerde fabrieken in Europa en de VS (willen) kopen. Bekende trendsetter: Mittal Steel dat in juni Arcelor overnam. Volger: Evraz, Ruslands tweede staal-

maker, dat in november Oregon Steel (VS, maker van gespecialiseerd staal voor spoorwegen en bouw) kocht. Vandaag: het gevecht tussen Tata Steel (India) en CSNL (Brazilië) om Corus (Brits-Nederlands).

Mittal gaat goedkoop halfverwerkt staal hier in hoogwaardige fabrieken laten verwerken tot gesofisticeerde producten als bijvoorbeeld roestvrije buitenonderdelen voor auto's. Een variant op dit model is: een fabriek in een hoge kostenland die fabrieken elders inschakelt als leverancier van onderdelen (van plastic verpakkingen tot zuigernappen) tegen een 30 tot 50% lagere prijs.

Zulke hybride arrangementen zullen meer en meer gemeengoed worden. Het is in elk geval de strategie van Invacare (VS), 's werelds grootste producent van rolstoelen. Invacare assembleert die rolstoelen op bestelling (in 35.000 verschillende varianten) in hoge kostenlanden dicht bij de cliënten, maar haalt de onderdelen wel meer en meer uit lagere kostenzones. Blijft dit hybride model binnen één en dezelfde onderneming, dan worden de twee soorten fabrieken meestal met elkaar verbonden door een transfer van *knowhow* in ontwerp en productie. Waarbij de fabrieken uit de hoge loonlanden – de zogenaamde moedervestigingen – dankzij hun hoger technologie-niveau doorgaans het voortouw nemen.

Illustratie (uit de *FT*): Danfoss, maker van warmtebuizen. De fabrieken in Denemarken maken de 'Mercedessen' onder de buizen tegen hogere prijzen, de fabrieken in China maken overwegend goedkopere buizen voor de Chinese markt. Productie en werkgelegen-

heid zijn in beide landen gestegen. Komatsu (Japan, bouwmaterialen) en Whirlpool (VS, witgoed) werken met eenzelfde systeem van moederfabrieken in hoge kostenlanden in de rol van leermeester voor fabrieken elders.

Maar de *flow* kan ook omgekeerd gaan: hoge kostenfabrieken die leren van methodes en producties in lage kostenlanden. Timken bijvoorbeeld (VS, antiwrijvingslager), haalt technologie van zijn ingenieurs in India naar zijn fabrieken in West-Europa en de VS. Ook Electrolux (Zweden) brengt de ijskasten van zijn Braziliaanse ontwerpers mee naar Europa.

Nog een andere draai in het hybride model: hoge kostenfabrieken die *high tech* onderdelen produceren voor de eigen lagere kosten- en lagere technologiefabrieken. ABB (Zweden-Zwitserland, *engineering*) laat zijn fabrieken in West-Europa 'nobeles' onderdelen maken (vacuumbuizen voor elektrische transmissiesystemen) voor zijn fabrieken in China en India. En het heeft daarvoor in die landen ook nog andere gegadigden gevonden.

Een onderneming die het hybride model geperfectioneerd heeft, is Putzmeister (Duitsland), de grootste in betonpompen – *high tech* machinerie om beton door buizen van honderden meter lang te schieten. De onderneming heeft een fabriek opgezet in Sjanghai, maar de vraag is daar zo groot dat de fabriek machines maakt voor de Chinese markt, en de productie ook in Duitsland blijft stijnen.

Laten we voortaan geen gauw of grauw, maar een hybride verhaal vertellen over de industrie in het Westen.

Baai baai

Geen spandoek, vlugschriften of megafoons. De grootste Amerikaanse vakbond huurde vorig jaar een eenmotorig reclamevliegtuigje om te protesteren. Aandeelhouders op de bijeenkomst van farmaconcern Pfizer konden aan de hemel lezen wat de werknemers van de vertrekvergoeding van de topman vonden: *Give it back, Hank!*

Onder de leiding van Hank McKinnell halveerde de beurswaarde van Pfizer (Lipitor, Viagra), maar bleef het inkomen van de topman eerbiedwaardig hoog. Een afscheidsbonus van 82 miljoen dollar deed de rest. Wat zou de vakbond gedaan hebben als jij de werkelijke omvang van de vertrekpremie gekend had? Vorige maand bleek die niet 82, maar 200 miljoen dollar te bedragen.

Hank McKinnell belichaamt een trend in het internationale bedrijfsleven. Hij moest weg om zijn hoge beloning en zijn zwakke prestaties. Begin januari vertrok de topman van doe-het-zelf-keten Home Depot om dezelfde redenen. Geschatte vertrekpremie: 210 miljoen dollar.

Een Amerikaans onderzoeksbureau berekende vorig jaar dat bij veel grote concerns de relatie tussen prestatie en beloning uit het zicht raakt: elf topmannen verdienen in de periode 2000-2005 gezamenlijk 865 miljoen dollar, terwijl hun bedrijven 640 miljard dollar in waarde daalden.

Het is moeilijk een goede topman te veel te betalen, is een bekend argument in de belo-

ningsdiscussie. 'We loven de gedreven, ego-centrische en imperialistische bestuursvoorzitter die waarde voor de aandeelhouders creëert', zegt een nieuwe vooraanstaande groep Amerikaanse beleggers die zich verzet tegen *pay-for-failure*. Ook een trend: kritiek uit het kapitalistische kamp. Steeds meer *hedgefondsen* richten hun pijlen op bedrijven die te hoog belonen – voor hen een signaal van een verrotte cultuur. De topman van Home Depot toont wat er te winnen is. Zijn vertrek deed de beurskoers stijgen.

Graai graai

Eind vorig jaar ook de beelden gezien van de arme drommels die uitlegden hoe moeilijk het leven is in deze tijden? Ik heb het natuurlijk over die ongelukkige *traders* en hoge kaderleden in Londen en New York. Ze voelden zich als ganzen zo vetgemest met bonussen dat ze niet meer wisten wat met de poen gedaan. Zakenbank Goldman Sachs heeft 26.000 *golden boys* elk 662.000 dollar gegeven. In Londen kregen 4.000 superbevoorrechten uit de financiële sector elk 1 miljoen pond. De baas van de Londense City erkende dat 'een timmerman 2000 jaar zou nodig hebben om te kunnen hopen op de bonus van een regenmaker van de City'.

Gelukkig hebt u in december uw dertiende maand gekregen. Zij hebben op tien minuten hun derde millennium opgestreken. Ook in West-Europa worden flinke eindejaarsbonussen betaald, maar over de hoogte ervan wordt in alle talen gezwegen. Dat zou ook maar voeding geven aan de afgunstmaatschappij. Toen

ik klein was, was een bonus een vieze plastic prul in een pak Omo of Dreft. In liberale tijden is het een reuzepak poeier waarmee je de fosfaatmijn zowel als de wasmachinefabriek kunt kopen.

Wat zeggen die bonusfeesten? Dit: fortuin maak je niet meer met creatie, innovatie of godbetert productie, maar met meedoen aan de internationale speculatie. Geld verdien je meer en makkelijker met het manipuleren van geld dan met het inzetten van geld voor de voortbrenging van goederen, meer en makkelijker met twee ondernemingen te helpen zich aan elkaar te verkopen dan met ondernemen zelf, meer en makkelijker met wind maken en lucht bakken dan met behoeften vervullen. Een vermogen, dat verwerf je met niks voort te brengen.

Naspellen

Wat krijg je als je een geavanceerd economisch model koppelt aan een paar van de knapste koppen? Het antwoord was in 2006: onnauwkeurige economische voorspellingen.

Beroepsvoorspellers hebben het belangrijkste economische nieuws van vorig jaar gemist: de krachtige heropleving van de eurozone. In januari vorig jaar was de gemiddelde groeiverwachting onder 35 professionals 1,9%. Het meest optimistische vooruitzicht was 2,3% - nog altijd ruim onder de nu bereikte 2,7%.

De Amerikaanse bedrijfswinsten zijn dit jaar met ongeveer 20% gestegen, veel meer dan de

verwachte 9%. Het Amerikaanse begrotingstekort bleef een kwart achter op de voorspellingen. En ook de consensus over de evolutie van de olieprijs zat ernaast, terwijl de inflatiedruk bijna overal onderschat werd.

Mag je dus even cynisch zijn? 'Door het kuddegedrag van de voorspellers lijken schapen wel onafhankelijke denkers.' 'Voorspellen, het is de kunst om te zeggen wat er gaat gebeuren, om vervolgens uit te leggen waarom dat niet gebeurd is.'

Maar economen verdienen ook enig mededogen. Hun enige instrumenten - econometrische modellen waarin alles opgeslagen is dat bekend is over gedragspatronen in het verleden - zijn niet op hun taak berekend. Te veel ontwikkelingen zijn zonder voorgaande.

De echte economie kent veel nieuwigheden: de enorme omvang van de Aziatische groei; de gigantische dienstensector in de rijke landen; de aanstaande vergrijzing. Maar vooral financieel is niets meer zoals het was. Nooit eerder was er zo'n wereldwijde vloed aan geld - grote, met schulden gefinancierde handelstekorten, lage rentestanden en royale kredietverstrekkingen. Omdat zo gemakkelijk aan geld te komen is, zijn aandelenkoersen en vastgoedprijzen gestegen, de mondiale onevenwichten bestendigd, en hebben regeringen en bedrijven veel kunnen lenen.

Wat gaat er in 2007 gebeuren? Voorspellen blijft, zoals niet voor niets gezegd wordt, moeilijk, zeker als het over de toekomst gaat. Behalve als het over de verre toekomst gaat.

De Gids januari 2017

1. Bloedbaby's

Wie is die man met de witte snorrebaard en de goedge ogen? En wie deze gebogen vrouw met hoofddoek en gezicht van verkreukeld buffelleer? Het zijn wel degelijk Brad Pritt en Angelina Jolie in hun oerwoudhospitaal in Lambarene (Gabon), omringd door een onverzichtelijke bonte kinderschare. Ze zien er alle twee opgewekt en rustig uit – alleen lichame-lijk is er kennelijk een hoge prijs betaald voor tien zwangerschappen en tien jaar onverpoosd engagement voor de armsten der armen.

Recent heeft hun campagne tegen de zoge-naamde bloedbaby's – adoptiekinderen uit conflictzones met vervalste papieren – opzien gebaard. Hun voornaamste doelwit was het machtige Ciccone-concern, dat naar eigen zeggen al elke tiende pasgeborene in de Derde Wereld als 'demografische reserve' ter adoptie naar het Westen overbrengt.

Het halfstatelijk consortium, waarin alle G10-landen aandelen hebben, is een mediacam-pagne tegen Brangelina begonnen. Het noem-de Pitt en Jolie 'vergrijzingsnegationisten' en 'armoedefascisten' – omwille van hun late overtuiging dat kinderen uit de Derde Wereld enkel in hun eigen moeder- of vaderland onbelast en onbeladen kunnen opgroeien. Madonna Louise Ciccone, stichtster en miljar-daire van het concern, van wie sinds jaren geen glimp meer te zien was, blijft doen wat Greta Garbo altijd al deed: zwijgen.

2. Urbi et Orbi et Hadj

Het gebeurde in het heilige der heiligen, in de kerk San Paolo fuori le mura, op de plaats waar volksapostel Paulus onder keizer Nero de mar-telaarsdood stierf. Al weken had paus Benedictus XVI zich niet meer in het openbaar vertoond. Hij zou werken aan een leerstellig geschrift over een volslagen nieuwe rol voor volksmissionaris Paulus.

Op Groene Donderdag maakte de grijze ponti-fex toch zijn opwachting voor de traditionele voetwassing. Vaticaanwatchers viel meteen de kostbare sjaal rond Benedictus' hals op. Moeizaam stond de bijna 90-jarige Heilige Vader recht om naar een stoel boven de sarco-faag met het gebeente van de heilige Paulus begeleid te worden. Benedictus schraapte zijn keel, zette zijn bril op en ontdeed zich van zijn sjaal, die een fel woekerende witte baard ver-borgen had gehouden. De menigte kon gemur-mel niet onderdrukken.

Wat hij het ontstelde volk mee te delen had, raakte pas met vertraging bekend, want de paus sprak Arabisch. Paulus van Tarsus, zo betoogde Benedictus onder aanroeping van Thomas Aquino, Duns Scotus en zelfs Jan Hus, moest gezien worden als voorloper van Mohammed. Al zes eeuwen voor de Profeet was hij begonnen met de verovering van het Middellandse Zeegebied. Nu, in het twaalfde jaar van zijn pontificaat, was de eindtijd geko-men om het eeuwenoude schisma tussen Oost en West te overwinnen. Derhalve droeg Hij, bij Gods genade opvolger van Petrus, de Una Sancta voor eens en altijd over aan het ware,

in de Koran vastgelegde geloof, en begaf hij zich ter plekke en ter stond op de *hadj* naar Mekka. Met de uitroep *Ex oriente lux* besloot hij zijn toespraak en beëindigde de kerkgeschiedenis.

3. Wereld 3.0

Pas de volgende generaties zullen kunnen inschatten wat die namiddag werkelijk gebeurde – de tijdgenoten stelden zich tevreden met een *simultaanparty*: Chinees vuurwerk schoot over de monitoren, champagnekurken knalden uit de luidsprekers van Oelan Bator tot Grand Rapids, toen in de namiddag van 24 december het hoofdkwartier van Google Truth in het Zuid-Chinese Guangdong afkondigde wat al lang aangekondigd was. Ook de laatste nog niet aangesloten mens, een automechanieker uit de vroegere Silicon Valley, had zonet zijn leven naar het internet verlegd.

Hij bestond dus echt, de 'laatste onbekende mens', de 'wilde', de 'onzichtbare man'. Sindsdien volgen miljoenen ademloos zijn net-socialisering. Etnologen proberen zijn gebaren, mimiek en spaarzame levensgetuigenissen te duiden, zoals vele jaren geleden die van Kaspar Hauser. Zijn voor de kerstboom in der haast samengeklungelde biografie ('Offline – een waar verhaal') wordt vaker gedownload dan eender welk e-boek.

Bijna niemand herinnert zich nog hoe het allemaal begon: chatrooms, cybersex, online games – de kwaliteitskranten maakten er zich aan het eind van het tweede millennium eindelijk druk en kwaad over. Dan kwamen YouTube en MySpace. Web 2.0 werd dat primi-

tieve meedoe-internet genoemd, in Vlaanderen meteen ombenoemd tot 'Kom uit je chat'. Maar sinds ego.com (en natuurlijk alterego.com), voyeurizm, dejavu, collective-eye en hoe die Total Life-websites ook nog mogen heten, is voor de mensheid een bestaan zonder digitale spiegel zoveel als een leven in permanente duisternis.

Nu arbeid en vrije tijd, liefde en vakantie volledig in de virtualiteit gedelokaliseerd zijn, schrijdt de mediatisering van de wereld onverdrotten voort: spectaculaire landschappen, oceanen, door uitsterven bedreigde dieren, voorbijtrekkende wolken en pittoreske oude bomen behoren al jaren tot de trips met het hoogst aantal kliks.

Nu gaan ook de laatste niet-gedigitaliseerde plekken en vlekken van het universum in het net verzwinden. Nadat de Unesco de hele wereld tot cultureel erfgoed had verklaard, konden voor het project 'World 3.0' eindelijk de nodige miljarden losgemaakt worden. Voortaan kan iedereen ook exotische gebieden als de gele koolzaadgordels van Siberië, de nieuwe woestijnen van Dakota en de verlaten banlieues van Europa bereizen. Voor ontdekkingsreizigers is een nieuw tijdperk aangebroken.

4. Tsaar en tandsteen

Voor tsaar Vladimir I is een slecht jaar eindelijk voorbij. De boerenopstanden in het Zuiden slepen al maanden aan. Bijna elke week zijn er pogroms van verarmde handelaars tegen de geduchte Chinezen, die de plaatselijke middenstand het leven zuur maken met warme

dekens en cosmetica in onuitsprekelijke kleuren. Nochtans was het jaar uitstekend begonnen.

Tot ieders opluchting had Vladimir zich in januari 2016 eindelijk laten kronen – in een ceremonie die de praal van de Romanovs combineerde met de intimiteit van de KGB. Inmiddels heerst hij over een imperium dat groter en mooier is dan de Sovjet Unie ooit was. Van de Shetland eilanden tot Hokkaido reikt het: nadat Rusland eerst al zijn burens en daarna alle anderen een paar winters de gaskraan toegedraaid had, bedelde zelfs Tsjetsjenië om toetreding, en bij die gelegenheid kon Vladimir eindelijk laten zien dat hij niet wrokig, laat staan haatdragend is.

Maar al die onrust! Natuurlijk had hij beter moeten weten toen zijn lievelingsspion gezien werd in de buurt van het strafkamp waar Mikhail Chodorkowski zijn veertiende gevangenisstraf uitzit, dit keer wegens een Gazprom-cartoon. Misschien had hij zich vroeger van beide dissidenten moeten kwijten. Mogelijks was dat idee van ontploffende tandsteen toch niet zo briljant en Solzjenitsyn als hoofdverdachte van de aanslag niet echt overtuigend. Maar nu is het te laat, en nu zingen die amokmakende Siberjaken de ballade van de trieste oligarch even vurig smachtend als vroeger het lied van de kozak Stenka Rasin. En nu dreigen ze zowaar met afscheiding. Terwijl het ze nog nooit zo goed gegaan is.

De ijzige winters zijn maar een korte klimatologische oprisping geweest. Drie jaar geleden is de aarde zo explosief opgewarmd, dat aan het Baikalsee de oleanders bloeien. Terwijl

Amerika door stormen in flarden verscheurd wordt, waait hier een zacht briesje, vliegt Jetair direct naar Megadan, en floreren de citrusplantages aan de Jennissee. Maar dat is allemaal alleen maar water op de molen van de afvalligen en de ontrouwen.

In november dan de schok: Siberië heeft het Kremlin Lermontovs brutale 'Vaarwel, ongewassen Rusland!' voor de voeten geslingerd en een strategisch partnerschap aangekondigd met het enige land dat dankzij de volle bekleding van de Alpen met zonnecollectoren Vladimirs Grote Rijk het hoofd blijft bieden: Zwitserland.

5. Grijs zondag

Dag op dag 25 jaar na datum veranderde 'zwarte zondag' in 'grijze zondag': bij de verkiezingen van 24 november schoot de PVVB als het ware uit het niets omhoog tot 20,5%. Weinig partijen hebben het politieke landschap zo snel zo grondig veranderd als de Party voor Vrijheid, Vrije tijd en Brugpensioen.

Losjes opgezet als weekendparty's eind van de jaren '00, kwam ze pas als partij naar buiten nadat premier Leterme het generatiepact van zijn voorganger ongeldig had verklaard en brugpensioen en tijdskrediet had afgeschaft met terugwerkende kracht. 'Goed overstuur', riepen de VVB-ers. Geef ons terug onze bruggen en doe er een relaxtoeslag bij.

De PVVB manifesteert dan ook een onwrikbaar geloof in de *homo ludens*, de van arbeid bevrijde mens. Die zal, wanneer robots en computers iedereen voorzien van wat nodig is,

eindelijk zijn 'creatieve potentie' kunnen verwezenlijken in 'een nooit eindigende cyclus van keramisch ontslakken, Iberische winterhaidu's schrijven en vakantie vieren op vrijetijdswetenschappelijk verantwoorde grondslag'.

De PWB is daarmee, ondanks de sympathie van Jef Sleenckx en Jos Geysels, van Mia De Vits en hartlijder Guy Verhofstadt, nog geen vrijhaven voor plantrekkers die teleurgesteld zijn in de SPA (de PZA, smalen de VVB-ers, de Partij Zonder Alternatief) of in Dubbelgroen!! Van de 24 uur die een etmaal telt, brengen VVB-ers er minstens drie door in sauna, solarium en schrijversvakbond ('Drinken met Dylan Thomas'). De rest van de dag wordt besteed aan politieke vorming ('Waarom Jean-Luc

eigenlijk liever ging kamperen', 30 min.), opvoedkunde ('Een man die slaat is een man in tijdnood', 10 min.) en zen-tuinieren met Vera (een project met cocaïneverslaafden, 3 min.).

Volgens THOR, de tijdsociologen van de VUB, is de *homo ludens* terug 'als nooit tevoren'. Guy Tegenbos, de CIO (*Chief Ideology Officer*) van *De Standaard*, sloeg zich voor en op het hoofd: 'Zo lang geijverd voor langer werken en nu dit!' Met zo'n zondag wou hij niet vereenzelvigd worden. Dus heeft hij z'n baard afgeschoren. Baardloze kop boven zijn stuk: Ceci n'est pas une fiction.' België is ook weer terug - als wieg van het surrealisme.

Gilbert De Swert

Witboek voor een sociaal en rechtvaardig Europa

In juni 2006 stelde de Europese Beweging voor Christelijke Arbeiders⁽¹⁾ (EBCA) het "Witboek voor een sociaal en rechtvaardig Europa door solidariteit" voor. De globalisering zet namelijk grote druk op werknemersrechten en sociale zekerheid. De negentiende eeuw kende met de massale industrialisering ook veel sociale conflicten. Maar in 1891 schreef paus Leo XIII naar aanleiding van de grote sociale onrusten van de negentiende eeuw de encycliek *Rerum Novarum*. Daarmee ontstond een krachtige leidraad voor de doelstellingen van de Christelijke Arbeidersbeweging. We hebben intussen al een lange weg afgelegd qua sociale zekerheid en arbeidsrechten. Maar in de encycliek staan nog altijd fundamentele waarden die ook voor het Witboek relevant blijven. Het Witboek van de EBCA wil de blanco pagina's van onze toekomst op een sociale en rechtvaardige manier inkleuren.

Aanpak en impact

In 2001 verzamelde de EBCA te Brussel voor een seminarie rond het thema arbeid. Eén van de conclusies was dat er zich in het nieuwe Europa een evolutie voordoet van verpaupering die grote zorgen baarde. Dat bracht de groep op een andere denkpiste: wat was de rol van de sociale zekerheid en haar structuren? Na afzonderlijk een analyse gemaakt te hebben, werden de conclusies uiteindelijk gebundeld in een nieuw Witboek. Op 21 juni 2006 werd het Witboek voorgesteld en goed onthaald door de commissie sociale zaken van het Europese parlement. Ook Belgisch parlementslid Anne Van Lancker (SP.A), Thomas Mann (EVP, vice-voorzitter van de commissie, Duitsland) en Sepp Kusstatscher (groene fractie, Italië) toonden grote interesse. Niet verwonderlijk gezien de EBCA een groepering is die het middenveld en de stem van de bevolking op een zo authentiek mogelijke wijze probeert te verwoorden.

Principiële punten

De economie staat ten dienste van de mens. Economische winst mag niet ten koste gaan van de gemeenschap, het gezin of de individuele werknemer. Elke mens heeft het recht om zich te ontplooien, het recht om tot een gemeenschap te behoren en niet te vergeten: het recht op arbeid. De conflicten die zich op het economisch slagveld voordoen, moeten opgelost worden door meer rechtvaardige en sociale structuren. Indien mensen echter zelf hun maatschappij concreet socialer maken, moet de overheid niet op te treden. Dat is eenvoudigweg het principe van subsidiariteit.

Uitgangspunten

Vooraf in West- en Noord-Europa bestaat er een sterke traditie van een goed uitgebouwde sociale zekerheid die zijn oorsprong vond in de naoorlogse periode. Voordien bleven grote delen van de bevolking verstoken van elke vorm van sociale bescherming. De basis voor de sociale zekerheid was een dubbel principe: solidariteit en verzekering. Dezelfde principes zullen ook doorheen deze tekst terugkeren. Solidariteit eist namelijk dat we de grenzen van de eigen groep doorbreken, los van

De conflicten die zich op het economisch slagveld voordoen, moeten opgelost worden door meer rechtvaardige en sociale structuren.

bepaalde onderscheiden: werknemers-werklozen, jong – oud of ziek – gezond... Op een gelijkaardige manier moeten zowel werkgevers als werknemers hun sociale bijdrage leveren, aangevuld met alternatieve inkomsten. Fundamenteel daarbij is dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen. Het gaat niet op om alle inkomens over dezelfde kam te scheren. De bijdrage van de werknemers geeft hen overigens recht op verzekering voor hen en hun eventuele familie. Dit vangnet is niet overal even sterk uitgebouwd. Bovendien is de aard en de graad van de bescherming erg verschillend uitgebouwd in de verschillende Europese landen. Vooral in de Oost-Europese staten – de nieuwe leden van de EU – worden de uitgangspunten van de sociale zekerheid in vraag gesteld en in sommige gevallen compleet overboord gegooid. De verzorgingsstaat is er momenteel héél ver te zoeken. Dit is ook voor de Commissie van de Bisschoppenconferenties van de EU een blijvende zorg aangezien de sociale rechten (bv. gepast loon voor arbeid) momenteel maar erg vaag omschreven zijn binnen de huidige EU-beleids teksten. De vraag stelt zich wat de Europese Unie kan en wil doen voor de rechtvaardige invoering van de sociale zekerheid als gevolg van de nieuwe tendensen.

Gevaarlijke voortekens

Het neoliberal standpunt teert op enkele tendensen die knagen aan de financiële basis van de sociale zekerheid. Dat wordt al te snel de stok waarmee het model van de sociale zekerheid geslagen wordt. Het traditioneel gezin kent problemen en de sociale zekerheid moet zich aan-

passen aan de noden van de samenstelling van de nieuwe gezinnen. De ongelijke arbeidscontracten maken het voor alleenstaande ouders nog extra moeilijk om het hoofd financieel boven water te houden. Daarbij komt nog de vergrijzing van de bevolking die zorgt voor een toename van de kosten voor verzorging en pensioenen. In combinatie met een hoge werkloosheidsgraad en de toename van onzekere arbeidscontracten is het niet verwonderlijk dat verschillende Europese landen een sociale zekerheid in rode cijfers kennen.

Het feit dat de Europese overheden elkaar beconcurreren om bedrijven aan te trekken met verminderde lasten, doet de cijfers nog dieper zakken. Concurrentie wordt het excuus waarmee landen onderling tegen elkaar worden opgezet. Als de Europese landen niet toegeven, worden landen buiten de EU met weinig sociale bescherming toppers in de lijst van vestigingsplaatsen.

De richtlijnen van de Wereldbank en het IMF vragen de prestaties en de uitkeringen van het algemeen wettelijk stelsel te verminderen. Individuen zouden in alle vrijheid zelf moeten kunnen zorgen voor een pakket bijkomende verzekeringen naargelang hun middelen. Als je in de problemen komt is het je eigen schuld. Uitkeringsgerechtigden moeten geactiveerd worden, door economische arbeid bouwen zij zelf hun sociale zekerheid op. Zo wordt er onder andere geroepen dat afgeleide rechten (bv. overlevingspensioen van vrouwen) niet van deze tijd meer zijn. De sociale zekerheid is met andere woorden in haar bestaan bedreigd. Dit vereist een Europese visie, een vastberaden aanpak en gecoördineerde aanpassingen aan het systeem.

Een goede sociale bescherming, welvaartsvast en voor elke Europese burger, is een grondrecht en moet financieel haalbaar blijven.

Sociale zekerheid voor iedereen bereikbaar en toegankelijk

Een goede sociale bescherming, welvaartsvast en voor elke Europese burger, is een grondrecht en moet financieel haalbaar blijven. Europa moet zorgen voor een sociale standaard voor voorzieningen, uitkeringen en diensten in de wettelijke regeling, die voldoende groot is om een menswaardig leven verder te zetten. In alle lidstaten moet de sociale zekerheid stoelen op gelijke behandeling en non-discriminatie. Het rapport over gelijkheid van de Europese Commissie dat in februari 2006 werd uitgebracht, wijst op dit pijnpunt in vele lidstaten. Een sociale zekerheid, die in sommige lidstaten enkel gebaseerd is op bijdragen uit economische arbeid en op een gezinsmodel waarin de man werkt, schiet te kort en sluit mensen uit. Door de onzekere (flexibele en deeltijdse) arbeidsmarkt lukt het veel mensen niet meer om voldoende rechten op te bouwen. Er is met andere woorden op Europees niveau dringend een actief gelijkheidskansenbeleid nodig.

Rechtvaardige sociale zekerheid door solidaire bijdragen

In plaats van neoliberale remedies als het afbouwen van terugbetalingen in de gezondheidszorg, het beperken van de periodes van werkloosheidsuitkering te beperken of het verhogen van de pensioenleeftijden, moeten we op zoek naar een nieuwe financiering van de sociale zekerheid. Daarbij moeten we de molensteenbelasting op arbeid verminderen

en de lasten verplaatsen naar opbrengsten uit vermogens en kapitaal en naar alle winsten van vennootschappen en ondernemingen. Het is absoluut noodzakelijk dat we een rechtvaardige fiscaliteit uitbouwen waarin iedereen betaalt in verhouding tot zijn inkomen en waarin fraude wordt bestreden.

Wat wij verwachten van de EU

Om het vrij verkeer van goederen en diensten, van vermogens en kapitaal te waarborgen, moet de Europese Unie werken aan de harmonisering van de sociale zekerheid in de diverse lidstaten. Er moet absoluut vermeden worden dat de landen onderling met elkaar in concurrentie gaan waardoor de sociale bescherming in een negatieve spiraal zou terechtkomen. De EU wil de volgende jaren de sociale beschermingssystemen moderniseren. Wat is de langetermijnvisie, wat is haar doel? Zal dit overeen komen met onze conclusies? De EU kan er niet om heen dat sociale zekerheid een grondrecht is voor iedereen. Solidariteit is het middel bij uitstek om dit waar te maken. Wij hebben een Europees sociaal model nodig voor alle lidstaten van de EU met minimale voorwaarden die voor alle Europese burgers gelijk zijn. Minimumlonen, minimumpensioenen, uitgaven voor gezondheid die een bepaald percentage van het inkomen niet mogen overschrijden...

De grote sociale uitdaging is een actief gelijkheidskansenbeleid. De sociale zekerheid moet een waardig vangnet zijn dat stabiliteit biedt aan mensen om hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt te verzilveren. Verdere afbraak van de

Er moet absoluut vermeden worden dat de landen onderling met elkaar in concurrentie gaan waardoor de sociale bescherming in een negatieve spiraal zou terechtkomen.

sociale bescherming en uitsluiting is niet aan de orde. Evenmin als een eventuele privatisering: de tegemoetkoming aan basisbehoeften moet onttrokken worden aan een markt die geobsedeerd is door het winstprincipe. Van de nieuwe Europese leiders wordt moed en doorastendheid gevraagd om de bestaande sociale rechtvaardigheid te behouden en verder te laten groeien in de Europese landen. We kunnen niet toelaten dat de gangbare, neoliberale stroming een sluipende privatisering doorvoert en de sociale zekerheid in gevaar brengt.

Wat wij willen doen

Rechtvaardige fiscaliteit en een gelijke toegang voor iedereen tot de sociale zekerheid moeten de steunpilaren zijn van het Europees model van de sociale zekerheid. Het middenveld, zijn organisaties en zijn individuele leden moeten blijvend geïnformeerd worden over de thema's van arbeid en sociale zekerheid. We moeten ook de solidariteit en verstandhouding tussen mensen, generaties, landen en regio's laten groeien. Elk tijdperk heeft zijn eigen uitdagingen. Regionale beslissingen kunnen snel en makkelijk Europese gevolgen hebben. We zijn de negentiende eeuw ver voorbij en de problematiek waarmee we geconfronteerd worden is breder en complexer dan vroeger. Maar de ECBA wil naast haar informerende opdracht, gangmaker blijven voor een sociale zekerheid die resoluut rechtvaardig en solidair is.

(1) De Europese Beweging voor Christelijke Arbeiders is een beweging die over een twintigtal verschillende Europese lidstaten heen de christelijke arbeidersbewegingen verzamelt. KAV en KWB maken deel uit van de EBCA.